

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

การกำกับภาพยนตร์สารคดี กรณีศึกษาชุมชนกระเหรียงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร

THE DIRECTING OF DOCUMENTARY FILM

CASE STUDY : PWO KAREN OF WESTERN THAILAND

นางสาวลัญจนา ศาสตร์หนู

ศิลปนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต

ภาควิชาศิลปะการออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ปีการศึกษา 2541

เลขหมู่.....
เลขทะเบียน..... 34475
วัน, เดือน, ปี..... 11 พ.ย. 2542

รับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
หากมีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

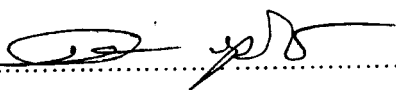
การกำกับภาพยนตร์สารคดี กรณีศึกษาชุมชนกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร

วันที่ 18 มี.ค. 42

อาจารย์ที่ปรึกษา : รวีศักดิ์ รักใหม่

วันที่ 30 มี.ค. 42

หัวหน้าภาควิชาศิลปะการถ่ายภาพ : ผ.ศ.จระพงษ์ ภูมิจิตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชื่อเรื่อง

การกำกับภาพยนตร์สารคดี กรณีศึกษาชุมชนกะเหรี่ยงในป่าหุบใหญ่
นเรศวร

THE DIRECTING OF DOCUMENTARY FILM

CASE STUDY : PWO KAREN OF WESTERN THAILAND

ชื่อ

นางสาวลัญจนา ศาสตร์หนู

สาขาวิชา

ภาพยนตร์และวิดีโอ

ภาควิชา

นิเทศศิลป์

คณะ

สถาปัตยกรรมศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์วิศศักดิ์ รักริหม

ปีการศึกษา

2541

บทคัดย่อ

ภาพยนตร์สารคดี เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของภาพยนตร์ โดยใช้ศาสตร์ของภาพยนตร์ มานำเสนอเรื่องราวที่เป็นจริง อย่างมีทั้งสาระและความบันเทิง ความน่าสนใจอยู่ที่ประเด็นที่ต้องการนำเสนอ และวิธีการนำเสนอที่สร้างสรรค์

ภาพยนตร์สารคดี กรณีศึกษา ชุมชนกะเหรี่ยงในป่าหุบใหญ่นเรศวร ต้องการบอก ว่า ทางเดินของชีวิตไม่ได้มีแค่เส้นทางที่ต้องรีบเร่ง ละโมบ และเห็นแก่ตัวเท่านั้น แสดงให้เห็นถึง วิถีชีวิตของคนในป่า ที่มีความเรียบง่าย สวมละ อยู่ร่วมกับธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ได้อย่างงดงาม โดยอาศัยแนวคิดของภาพยนตร์สารคดีแบบธรรมชาตินิยม

ผลจากการศึกษาโครงการศิลปนิพนธ์นี้ แม้ชิ้นงานสำเร็จจะไม่ใช่ไปตามที่ตั้งใจไว้ กล่าวคือ ยังมีข้อบกพร่องในขั้นตอนการถ่ายทำ, การตัดต่อ - ลำดับเรื่องราว ไม่สามารถทำให้ผู้ชมมี อารมณ์ร่วมไปกับเรื่องราวได้มากเท่าที่ควร ซึ่งเป็นหลักสำคัญของการกำกับภาพยนตร์สารคดี แต่ สิ่งที่ประสบผลสำเร็จก็คือ ข้าพเจ้ารู้ว่าควรจะทำข้อบกพร่องเหล่านั้นอย่างไร

วิธีการค้นคว้า

1. ศึกษาข้อมูลการกำกับภาพยนตร์สารคดี จากภาคเอกสาร
2. หาภาพยนตร์สารคดีมาศึกษาเป็นตัวอย่าง
3. ศึกษาข้อมูลชุมชนกะเหรี่ยงในป่าหุ้งใหญ่เนเรศวร จากภาคเอกสาร
4. สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ใน

พื้นที่ตำบลไล่โว่ จังหวัดกาญจนบุรี

5. ลงพื้นที่ ศึกษาวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงในตำบลไล่โว่ จังหวัดกาญจนบุรี
6. สรุป - วิเคราะห์ข้อมูล
7. เขียนบทภาพยนตร์สารคดี
8. ถ่ายทำภาพยนตร์สารคดี ในพื้นที่ตำบลไล่โว่ จังหวัดกาญจนบุรี
9. ตัดต่อเป็นภาพยนตร์สารคดี วิดีโอระบบเบต้าแคม ความยาวประมาณ 20 นาที
10. สรุป - วิเคราะห์การทำงานเป็นภาคเอกสาร

สรุปผล

1. ไม่รู้จักและเข้าใจในประเด็นและเนื้อหาที่ต้องการนำเสนออย่างลึกซึ้งเพียงพอ
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาเขียนบทภาพยนตร์สารคดี ไม่สามารถแสดงถึงประเด็นที่ต้องการนำเสนอได้อย่างชัดเจน
3. ไม่สามารถควบคุมการทำงานได้ตามแผนการทำงานที่วางไว้ทั้งหมด
4. มีความเข้าใจมากขึ้นในกระบวนการทำงานภาพยนตร์สารคดี

ข้อเสนอแนะ

1. ในการกำกับภาพยนตร์สารคดี ควรมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นและเนื้อหาที่ต้องการนำเสนออยู่ก่อนแล้ว จะทำให้สามารถศึกษาค้นคว้าข้อมูลได้ตรงตามประเด็นตั้งแต่แรกเริ่ม
2. เรื่องราวที่จะนำเสนอควรเป็นเรื่องที่รักที่จะทำจริงๆ เพราะเราจะต้องอยู่กับเรื่องราวนั้น 1 ปีเต็มๆ ความรัก จะทำให้เราทำงานได้ตลอดรอดฝั่ง
3. ควรมีความพร้อม ตั้งใจ มุ่งมั่น ทุกขณะของการทำงาน เพราะทุกสิ่งที่เราตัดสินใจทำลงไป จะปรากฏออกมาในภาพยนตร์ของเรา

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุกสิ่ง - ทุกบุคคล ที่มีส่วนทำให้ศิลปนิพนธ์ของข้าพเจ้าสำเร็จลงได้
อาจารย์วิศักดิ์ รักใหม่ อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ

คณะกรรมการศิลปนิพนธ์ทุกท่าน

คุณอลงกต ชูแก้ว มุลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย

น้อง - เพื่อน - พี่ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ทุกคนที่ไปช่วย - ส่งใจไปช่วย และขอมพูด

คำว่า "คิดถึง" เมื่อข้าพเจ้ากลับมา

คนเมืองมากมายที่ได้รู้จักกันในป่า พี่อ้อม พี่ป้อ พี่กันยา พี่เค็ม พี่ว่า พี่โรม พี่บิน ไกลและ
เพื่อน ๆ เป็บ อ็อค เป็นเพื่อน เป็นกำลังใจยามไกลบ้าน ขอบขอบคุณสำหรับข้าว และดอกไม้
...นี่ก็ได้ไม่มีหมด

ชาวสะเนฟ่อง กองม่องทะ เกาะสะเค็ง จิไลป่า ไล่วัว - ชาละวะ จะแก ทุกคนที่ได้พบ
ชวนกินข้าว ให้ที่พักอาศัย ขับกล่อมด้วยนิทานและเสียงดนตรี ให้โอกาสเรียนรู้ ไม่อยากให้มี
อะไรหล่นหายไปจากความทรงจำ

ทุกสิ่งเล็กๆ ที่รวมกันเป็นธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ และแสนมหัศจรรย์

เจมีนา และ เปะเปะ เด็กทั้งสองคือแรงบันดาลใจ

แม่ พ่อ และตัก ทุกครั้งที่ท้อ แต่ยังคงเดินต่อไป เพราะคนทั้งสามคือแรงใจ ...ขอบคุณทุก
อย่างที่ให้มา - ให้เป็น - ให้ไป

ลัญชณา ศาสตร์หนู

มีนาคม 2542

คำนำ

โครงการการกำกับภาพยนตร์สารคดี ทัศนศึกษา ชุมชนกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร เป็นการนำเสนอเรื่องราว วิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติของชาวกะเหรี่ยงโปว์ ในผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดผืนหนึ่งของไทย ซึ่ง “การพัฒนา” กำลังเข้าไปเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของพวกเขามากขึ้นทุกวัน

จากการศึกษาโครงการนี้ ทำให้ข้าพเจ้าได้รู้จักภาพยนตร์สารคดีมากขึ้นกว่าที่เคยคิดว่ารู้จัก ทั้งกระบวนการทำงานต่างๆ ตามขั้นตอน และที่สำคัญคือ ปัญหาเฉพาะหน้าที่มีมาให้แก้ไขอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นเสน่ห์ที่เสน่ห์อย่างของการกำกับภาพยนตร์สารคดี

หวังว่าศิลปินพณิชย์ฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจต่อไป หากมีข้อผิดพลาดประการใด ขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

กัญญา ศาสตร์หนู

มีนาคม 2542

สารบัญ

บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ค
คำนำ	ง
สารบัญ	จ
บทที่	
1 ภาพยนตร์สารคดี	1
1.1 คำจำกัดความของภาพยนตร์สารคดี	1
1.2 รูปแบบของภาพยนตร์สารคดี	3
2 การกำกับภาพยนตร์สารคดี	6
2.1 หลักการผลิตภาพยนตร์สารคดี	6
2.2 ปัญหาการผลิตภาพยนตร์สารคดี	8
2.3 ผู้กำกับภาพยนตร์	8
2.4 หน้าที่ของผู้กำกับภาพยนตร์	9
3 กะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร	11
3.1 ตำนานกะเหรี่ยงในป่าทุ่งนเรศวร	11
3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธ - ศี - ธรรมชาติ และมนุษย์ของคนกะเหรี่ยง	15
3.3 สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม และสาธารณสุข	22
4 ขั้นตอนการทำงาน	23
4.1 ขั้นตอนการหาข้อมูล	23
4.2 ขั้นตอนการเขียนบทภาพยนตร์	24
4.3 ขั้นตอนการเตรียมการถ่ายทำ	41
4.4 ขั้นตอนการถ่ายทำ	42

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.5	ขั้นตอนหลังการถ่ายทำ	43
5	สรุป	47
5.1	สรุปปัญหาในการทำโครงการ	47
5.2	ประเมินผลการทำงาน	48
5.3	ข้อเสนอแนะ	49
	บรรณานุกรม	50
	ภาคผนวก	
ก	สภาพทั่วไปของหมู่บ้านสะเนฟอง	51
ข	ตัวอย่างเอกสารการถ่ายทำ	58
ค	ภาพเบื้องหลังการทำงาน	62
ง	ภาพตัวอย่างชิ้นงานสำเร็จ	66

หัวข้อโครงการ

โครงการการกำกับภาพยนตร์สารคดี กรณีศึกษา ชุมชนกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร

นเรศวร

ความเป็นมา

ในสังคมปัจจุบัน เราถูกปลูกฝังและแวดล้อมไปด้วยการกระทำเพื่อตอบสนองความต้องการที่ไม่สิ้นสุดของตัวเอง คนส่วนใหญ่จึงรีบเร่ง ร้อนรน จนเหนื่อย เมื่อ 2 ปีก่อน เป็นครั้งแรกที่ข้าพเจ้าได้มีโอกาสเข้าไปในชุมชนกะเหรี่ยง แม้เพียงช่วงเวลาไม่นาน แต่สิ่งที่ทุกคนที่เข้าไปสัมผัสได้คือ ความสงบ เรียบง่าย เบิกบาน และงดงาม เมื่อข้าพเจ้าทำความรู้จักกับพวกเขามากขึ้น จึงได้รู้ว่า ทั้งหมดนั้นเนื่องมาจากทัศนคติของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติ ที่ว่า “มนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ” แต่ในยุคสมัยที่มนุษย์ตัดสัมพันธ์กันด้วยความมั่งคั่งทางวัตถุ วิถีชีวิตของผู้คนที่ดำรงชีพด้วยการล่าสัตว์ จับปลา เก็บของป่าเป็นอาหาร จึงถูกมองว่าเป็นชีวิตที่ป่าเถื่อน ถ้าหากต้องการทำอะไรทำมาเพื่อการยังชีพ ไม่หวังค้าขาย หากำไรมาสะสม เป็นวิถีชีวิตที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนา ผลที่ตามมาคือ วัฒนธรรมของชาวบ้านถูกคุกคาม ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกมองข้าม ซ้ำยังถูกตัดสินว่าเป็นผู้ทำลายธรรมชาติ โดยขาดความเข้าใจวิถีชีวิตของพวกเขาอย่างแท้จริง

กะเหรี่ยงโปว์ ในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร อาจจะเป็นกะเหรี่ยงกลุ่มสุดท้ายในประเทศไทยที่ยังคงมีบ้านเป็นผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์ อย่างที่เคยเป็นมานานแสนนาน แต่ก็คงอีกไม่นานนักที่ “การพัฒนา” จะเข้าไปเปลี่ยนแปลงบ้าน และวิถีชีวิตของพวกเขา

การนำเสนอเรื่องราวดังกล่าว ด้วยวิธีการของภาพยนตร์สารคดี ข้าพเจ้าอาศัยหลักการของโรเบิร์ต ฟลาเฮอร์ตี้ (Robert Flaherty) ที่กล่าวถึงภาพยนตร์สารคดีแบบธรรมชาตินิยม (Naturalist Tradition) ไว้ดังนี้ “การนำเสนอเรื่องราวจากสถานที่จริงและเรื่องราวนั้นควรเป็นเรื่องที่ผูกพัน และมีความสำคัญต่อสถานที่นั้นๆ แม้จะมีการแสดง แต่บทบาทการแสดงและตัวละครนั้นก็เป็นเรื่องราวของชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นได้ทุกเมื่อเชื่อยาม ปัญหาที่จะหยิบยกขึ้นมาพูดถึงนั้นจะเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้เพื่อการดำรงชีวิตรอด ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีที่ถึงมาที่ทำให้พวกเขาพื้นเมืองเหล่านั้นมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์”

คำจำกัดความโครงการ

การกำกับภาพยนตร์สารคดี กรณีศึกษา ชุมชนกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขอบเขตของโครงการ

ภาพยนตร์สารคดี ความยาวประมาณ 20 นาที วิดีโอระบบเบต้าแคม

เป้าหมายหลักของโครงการ

1. ศึกษารูปแบบการนำเสนอ และวิธีการเล่าเรื่อง เพื่อการถ่ายทอดเรื่องราวที่ต้องการนำเสนอได้อย่างน่าสนใจ
2. ศึกษาวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร นำมาเล่าเรื่องผ่านสื่อของภาพยนตร์สารคดี เพื่อให้คนเมืองซึ่งห่างเหินกับธรรมชาติ ได้เห็นวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากที่เคยชินอยู่ทุกวัน และรู้สึกเพียงสักนิดว่ามนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

แนวทางการบรรลุเป้าหมาย

1. จากเรื่องราวของวิถีชีวิตที่เรียบง่าย จึงใช้ความเรียบง่าย งดงาม ของวิถีชีวิตมาเป็นแนวความคิดในการถ่ายทอดให้น่าสนใจ
2. นำเสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การอยู่ร่วมกันอย่างสอดคล้อง โดยมีกลุ่มชุมชนตัวอย่างเป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงโปว์ ในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร เพื่อแสดงให้เห็นว่า หากมนุษย์เคารพในความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ ไม่มุ่งหวังผลประโยชน์มากเกินไป เพียงเท่านั้น เราก็สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้

ขั้นตอนการทำงาน

ภาคการศึกษาที่ 1

1. เสนอหัวข้อเพื่อพิจารณา อธิบายแนวคิด ความเป็นไปได้
2. เสนอข้อมูลสรุป และประเด็นที่ต้องการนำเสนอ
3. เสนอวิธีการเล่าเรื่อง และโครงเรื่องขยาย
4. เสนอตัวอย่างชิ้นงาน ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหา และโครงร่างบทภาพยนตร์

ภาคการศึกษาที่ 2

5. เสนอบทภาพยนตร์ และงานเตรียมการถ่ายทำ
6. เสนอภาพที่ถ่ายทำมา
7. เสนองานภาพยนตร์ที่เป็นการตัดต่ออย่างหยาบ
8. เสนองานภาพยนตร์ที่เป็นชิ้นงานสำเร็จ และข้อเขียนในส่วนของภาคเอกสาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แหล่งข้อมูล

หน่วยงาน

- มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย
- หน่วยพิทักษ์อุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ฝั่งตะวันตก
- โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน บ้านสะเนพ่อง

บุคคล

- คุณอลงกต ชูแก้ว : โครงการศึกษาวัฒนธรรมฯ ชุมชนกะเหรี่ยง
- คุณเบญจมาศ ชุมวรฐายี : นักเขียน
- เจ้าหน้าที่มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพื้นที่ตำบลไล่โว่
- ชาวกะเหรี่ยงโปว์ บ้านสะเนพ่อง, กองม่องทะ, เกาะสะเค็ง, ติไล่ป่า, ไล่โว่-ซาละวะ, จะแก ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

เอกสาร

- หนังสือ “ภาพยนตร์สารคดี” โดย บรรจง โกศลวัฒน์
- หนังสือ “ภูมิปัญญา นิเวศวิทยาชนพื้นเมือง ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร” โดย ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี
- บทความ, รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 1

ภาพยนตร์สารคดี¹

1.1 คำจำกัดความของภาพยนตร์สารคดี

คำว่า “สารคดี” (Documentary) ถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรกในการอธิบายภาพยนตร์เรื่อง “โมอะน่า” (Moana) ซึ่งเป็นผลงานการสร้างภาพยนตร์เรื่องที่สองของ โรเบิร์ต ฟลาเฮอร์ตี (Robert Flaherty) ในปี 1926 โดยจอห์น เกรียสัน (John Grierson) นักวิชาการชาวอังกฤษ ผู้เขียนทฤษฎีและบทวิจารณ์ภาพยนตร์ ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมภาพยนตร์ที่สำคัญผู้หนึ่งซึ่งในช่วงต่อมาเกรียสันได้นิยามและเลือกใช้คำว่า สารคดี เพื่ออธิบายถึงลักษณะ และประเภทของภาพยนตร์ที่มีการวิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าในทางสังคมและการเมืองตลอดมา

มีผู้ให้คำจำกัดความ เกี่ยวกับภาพยนตร์สารคดี ดังนี้

จอห์น เกรียสัน ได้จำกัดความไว้ว่า เป็นการสร้างสรรค์ที่ถ่ายทอดมาจากความเป็นจริง (Creative treatment of actuality) เกรียสันต้องการอธิบายว่าภาพยนตร์สารคดีนั้น ควรจะเป็นเรื่องที่ผูกพันกับเหตุการณ์และบุคคลจริงโดยไม่มีการเล่นนอกกรอบ นอกจากนั้น ภาพยนตร์สารคดีจะต้องเป็นผลงานที่มีลักษณะสร้างสรรค์ เช่นเดียวกับศิลปะแขนงอื่นๆ อีกด้วย ผู้สร้างภาพยนตร์สารคดีจะต้องถ่ายทอดเรื่องราวที่สร้างจากความเป็นจริงในเชิงสร้างสรรค์ไม่ใช่เป็นการลอกเลียนแบบจากความเป็นจริงโดยไม่มีการเล่นแต่ง

ริชาร์ด เอ็ม บาร์แชม (Richard M. Barsam) ภาพยนตร์สารคดีเป็นคำที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย และถูกนำมาใช้อย่างผิดๆ บาร์แชมได้เคยเขียนไว้ในหนังสือ “Nonfiction Film” ดังนี้ “ภาพยนตร์สารคดีทั้งหมดถือได้ว่าเป็นภาพยนตร์ที่สร้างจากเรื่องจริง แต่ไม่ใช่ว่าภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นจากเรื่องจริงทั้งหมดจะเป็นภาพยนตร์สารคดี”

พอล โรธ่า (Paul Rotha) นักเขียน นักวิชาการ และนักสร้างภาพยนตร์ซึ่งได้ทำงานกับเกรียสัน ในการบุกเบิกและพัฒนาภาพยนตร์สารคดีของอังกฤษตลอดมา ได้ให้คำจำกัดความ

¹ บรรจง โกศลวัฒน์, ภาพยนตร์สารคดี (กรุงเทพมหานคร คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 3 - 26.

ไว้ดังนี้“ภาพยนตร์สารคดีคือเรื่องราวของความจริงจากเหตุการณ์ในปัจจุบัน ซึ่งแสดงออกในลักษณะที่เกี่ยวข้อง และสัมพันธ์กับสังคมมนุษย์”

วิลลาร์ด แวนไดค์ (Willard Van Dyke) ผู้สร้างภาพยนตร์ชาวอเมริกัน ซึ่งได้บุกเบิกงานสร้างภาพยนตร์สารคดีในยุคเริ่มต้น และเป็นผู้อำนวยการหน่วยภาพยนตร์ในพิพิธภัณฑสถานศิลป์ใหม่ที่กรุงนิวยอร์ก ได้ให้คำจำกัดความของภาพยนตร์สารคดีไว้ว่า “เป็นภาพยนตร์ซึ่งตามปกติ ไม่ใช่ภาพยนตร์ที่สร้างจากเรื่องแต่ง จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความขัดแย้ง และเรื่องราวดังกล่าวจะต้องให้ผลทางความคิด ทางการเมือง และเศรษฐกิจ” ในความคิดของแวนไดค์นั้น ภาพยนตร์สารคดีควรมีรูปแบบของการโฆษณาชวนเชื่อผสมอยู่ ภาพยนตร์ควรที่จะสามารถโน้มน้าวความคิดของผู้ชมได้ ซึ่งถ้าภาพยนตร์ไม่พูดถึงปัญหา หรือความขัดแย้ง ภาพยนตร์นั้นจะไม่ให้ผลทางความคิดและไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแสดงออกทางความคิดที่ดีพอ เพราะไม่มีประเด็นที่น่าสนใจพอที่จะสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้ชมภาพยนตร์ได้

เรมอนด์ สปอตติสวูด (Raymond Spottiswood) นักวิชาการและผู้เขียนทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์เกี่ยวกับภาพยนตร์ ได้ให้ความเห็นว่า “ภาพยนตร์ที่จะเป็นภาพยนตร์สารคดีได้นั้น ควรอยู่ที่เนื้อหาและวิธีการของภาพยนตร์ ที่สามารถถ่ายทอดการแสดงจากชีวิตจริง ซึ่งมนุษย์มีความสัมพันธ์อยู่กับองค์กรต่างๆ ของชีวิตและสังคม เรื่องราวดังกล่าวอาจจะเกี่ยวกับปัญหาทางเศรษฐกิจ ทางสังคมและทางการเมือง เทคนิคการสร้างภาพยนตร์นั้นเป็นเพียงรูปแบบ ส่วนประกอบของเนื้อหาหรือเรื่องราวที่นำมาสร้างเท่านั้น” จะเห็นได้ว่าความคิดของสปอตติสวูด เน้นที่คุณค่าของเรื่องราวและเนื้อหาในภาพยนตร์ ซึ่งเป็นความคิดที่ใกล้เคียงกับความคิดของเกรียสัน

สถาบันศิลปะและวิทยาศาสตร์ภาพยนตร์แห่งอเมริกา ก็ได้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้ “ภาพยนตร์สารคดี หมายถึง ภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ สังคม วิทยาศาสตร์ หรือเศรษฐศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของการบันทึกภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือการสร้างตกแต่งขึ้นใหม่ แต่เนื้อหาของการแสดงออกนั้นเน้นหนักในเรื่องข้อเท็จจริงมากกว่าความบันเทิงทั้งนี้ ไม่รวมถึงภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นสำหรับการสอนเพียงอย่างเดียว” การแสดงขึ้นมาใหม่ตามภาษาของภาพยนตร์สารคดีนั้น จะมีความหมายแต่เพียงว่าเป็นการแสดงสำหรับให้กล้องบันทึกภาพอีกครั้งหนึ่งตามลักษณะความเป็นจริงที่ได้เคยปฏิบัติมาแล้วในชีวิตจริง

1.2 รูปแบบของภาพยนตร์สารคดี

ภาพยนตร์สารคตินั้น สามารถแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 4 ประเภทด้วยกัน ในแต่ละประเภทมีหลักการและแนวความคิดที่แตกต่างกันออกไป หากแต่ยึดถือหลักความเป็นจริงของเหตุการณ์และสถานที่เป็นพื้นฐานเหมือนกันหมด

1.2.1. ภาพยนตร์สารคดีแบบธรรมชาตินิยม (Naturalist Tradition)

ภาพยนตร์สารคดีแบบธรรมชาตินิยมนั้น ยึดถือการถ่ายทอดจากชีวิตจริง และจากความเป็นอยู่ตามสภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติทั่วไป ผู้สร้างกลุ่มนี้มีความคิดที่ยึดความจริงทางวัตถุเป็นหลักใหญ่ พวกเขาจะศึกษาถึงสภาพแวดล้อม ชีวิตความเป็นอยู่ และบุคลิกลักษณะของบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์นั้นๆ เพื่อนำมาช่วยขยายความคิดของตนเอง บางครั้งก็อาจจะไม่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่อยู่โดยรอบ บางครั้งผู้สร้างก็แต่งเสียงขึ้นเอง แล้วนำไปผสมผสานให้เข้ากับบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่มีอยู่โดยรอบในฉากนั้น

จากภาพยนตร์เรื่อง “โมอะน่า” (Moana) ของฟลาเฮอร์ตี้ เขาได้แสดงหลักการทำงานของเขาออกมาอย่างเด่นชัด ซึ่งพอจะรวบรวมได้ดังนี้คือ หลักการขั้นพื้นฐานของเขาคือ จะต้องนำเสนอเรื่องราวจากสถานที่จริง และเรื่องราวเหล่านั้นควรเป็นเรื่องที่ผูกพันและมีความสำคัญต่อสถานที่นั้นๆ แม้จะมีการแสดง แต่บทบาทการแสดงและตัวละครนั้นก็เป็นเรื่องราวของชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นได้ทุกเมื่อเชื่อกัน ปัญหาที่จะหยิบยกขึ้นมาพูดถึงนั้นจะเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้เพื่อการดำรงชีวิตรอด ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ที่ทำให้พวกเขาชาวพื้นเมืองเหล่านั้นมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์”

จากหลักการของฟลาเฮอร์ตี้ พอจะแบ่งแยกออกเป็นสองประเด็นคือ ประการแรก เรื่องราวจากชีวิตจริง ควรได้รับความประทับใจจากชีวิตจริง และเรื่องราวจริงตามของเดิมโดยตรง

ประการที่สอง การใช้เรื่องราวของชีวิต มาสร้างขึ้นเป็นภาพยนตร์นั้น ก็คือการบันทึกภาพจากชีวิตและความเป็นจริงที่เกิดขึ้น โดยการเลือกเฟ้นและหยิบยกเอาแต่ภาพภายนอกที่มองเห็น เหตุนี้ภาพยนตร์จึงเป็นการแปลความหมายให้แก่ผู้ชม การแสดงและการละครที่ปรากฏในภาพยนตร์ จึงเป็นการแสดงและตัวละครจากชีวิตจริง ที่ถูกแปลความหมายขึ้นมาแล้วครั้งหนึ่ง ไม่ใช่ การบันทึกภาพแบบการพรรณนาแต่เพียงอย่างเดียว

ลักษณะพิเศษของ ภาพยนตร์สารคดีแบบธรรมชาตินิยม คือ การมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสำนักทางความคิดของพวกโรแมนติคนิยม ซึ่งเป็นกลุ่มที่ใช้ภาพยนตร์ในการเสนอ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น ห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา 3 ต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เรื่องราวที่เกี่ยวกับการเดินทาง การบันทึกภาพเป็นแบบพรรณนาเหตุการณ์จากสถานที่ต่างๆ อีกประการหนึ่ง คือ ภาพยนตร์สารคดีแบบธรรมชาตินิยม ใช้วิธีการสังเกตและเฝ้าดูตัวบุคคล เหตุการณ์ และสถานที่เสียก่อน แล้วจึงถ่ายทอดโดยผ่านกล้องถ่ายภาพยนตร์

1.2.2. ภาพยนตร์สารคดีแบบสังคมนิยม (The Realist Tradition)

แนวความคิดของพวกสังคมนิยมคือ การยึดถือหลักความเป็นจริงทางวัตถุ โคร่งเรื่องนั้นสร้างขึ้นจากความเป็นจริงที่มีปรากฏอยู่โดยรอบ ผู้สร้างภาพยนตร์กลุ่มแรกที่มีแนวความคิดแบบสังคมนิยมนั้น ได้ถือกำเนิดขึ้นในเมืองหลวงของยุโรปตะวันตก โดยได้อิทธิพลจากกลุ่มศิลปินซึ่งเป็นผู้ทดลองค้นคว้าเกี่ยวกับศิลปะแนวใหม่ กลุ่มผู้สร้างภาพยนตร์เหล่านี้หลงใหลต่อเทคนิคและวิธีการใช้ภาพพลิกแพลงพิเศษต่างๆ ที่สามารถสร้างขึ้นได้จากกล้องถ่ายภาพยนตร์ พวกเขาได้หยิบยกความเป็นจริงจากชีวิตที่มองเห็นกันอยู่ บวกกับความประทับใจที่ได้จากการเป็นผู้สังเกตการณ์ แล้วถ่ายทอดภาพเหล่านั้นออกมาเป็นภาพยนตร์ ผลงานของผู้สร้างภาพยนตร์กลุ่มนี้จึงมีลักษณะเป็นงานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อศิลปะโดยแท้จริง มิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใดๆ ของส่วนรวม แม้ว่าผลงานของพวกเขามีเนื้อหาสาระ และสะท้อนสภาพของสังคม ในยุคสมัยของพวกเขาได้เป็นอย่างดีก็ตาม

ภาพยนตร์แบบสังคมนิยมนี้ จะมีรูปแบบ และแนวความคิดที่ตรงกันข้ามกับงานของฟลาเฮอร์ตี้โดยสิ้นเชิง ฟลาเฮอร์ตี้หลงใหลกับความงามตามธรรมชาติในดินแดนที่ห่างไกลจากความเจริญ ประทับใจกับชีวิตมนุษย์ที่ต้องต่อสู้กับภัยธรรมชาติ แต่ภาพยนตร์แบบสังคมนิยมจะเป็นเรื่องราวของมนุษย์ที่ต้องต่อสู้กับภัยบนท้องถนน และความวุ่นวายสับสนของชีวิตในเมืองหลวงแทน

1.2.3. ภาพยนตร์สารคดีประเภทข่าว (The News – Reel Tradition)

ภาพยนตร์ข่าวทั่วไป มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับภาพยนตร์สารคดี หากแต่ภาพยนตร์ข่าวยึดถือสาระความเป็นจริงจากวัตถุดิบ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วรายงานในเชิงพรรณนาโวหาร โดยเรียบเรียงความสำคัญและประเด็นของเหตุการณ์นั้นๆ จำแนกออกมาอย่างเด่นชัดและตรงไปตรงมาอย่างสั้นๆ ได้ใจความ และรวดเร็ว

ส่วนภาพยนตร์สารคดี จะเป็นการหยิบยกเรื่องราวความเป็นจริงขึ้นมาคิดแปลงให้เป็นเรื่องที่น่าสนใจและมีจุดมุ่งหมายตามที่กำหนดไว้ ผู้สร้างภาพยนตร์สารคดีจึงต้องใช้เวลาเพื่อคิดค้น และเลือกเฟ้น หรือถ่ายทอดเหตุการณ์ที่ต้องการนั้นให้ปรากฏชัดเจนออกมา

เนื้อหาสาระของเหตุการณ์ในภาพยนตร์ข่าวส่วนใหญ่ จะเป็นเรื่องที่น่าสนใจอยู่

แล้วในตัวของมันเอง การสร้างงานภาพยนตร์ประเภทข่าวนี้นี้ ผู้บันทึกภาพและผู้ตัดต่อจะต้องยึดถือการรายงานเหตุการณ์ตามความจริงที่เกิดขึ้นเป็นหลักใหญ่ ไม่ควรมีการตกแต่งสร้างสรรค์ใดๆปะปนลงไป และเพราะเหตุที่ภาพยนตร์ข่าวเป็นการบันทึกภาพจากสถานที่จริง และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และมีการเลือกเฟ้นข้อเท็จจริงสำหรับการนำเสนอ รวมทั้งมีการตัดต่อเข้าประกอบด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่า ภาพยนตร์ข่าวเป็นประเภทหนึ่งของภาพยนตร์สารคดี เนื่องจากหลักการทำงานมีลักษณะคล้ายคลึงกับการสร้างภาพยนตร์สารคดีนั่นเอง

คุณสมบัติและพื้นฐานของภาพยนตร์ข่าวและภาพยนตร์สารคดี คือ ใช้หลักการของการสังเกตการณ์ และบันทึกภาพขึ้นจากเรื่องจริง เหตุการณ์จริง แล้วนำมาผสมผสานกับวัตถุประสงคที่วางไว้

1.2.4. ภาพยนตร์สารคดีแบบโฆษณาชวนเชื่อ (The Propaganda Tradition)

การสร้างภาพยนตร์ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเพื่อแสดงออกทางศิลปะหรือเพื่อความบันเทิงก็ตาม ต่างผลิตขึ้นบนพื้นฐานอันเดียวกันคือ มีรูปแบบที่มีลักษณะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ สิ่งพิมพ์เหล่านี้สามารถจัดทำพิมพ์ขึ้นได้หลายร้อยรูปแบบสำหรับผู้ชมหลายประเภท ความเป็นสิ่งพิมพ์ของภาพยนตร์นี้เองทำให้เข้าถึงประชาชนได้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการศึกษา ปัจจุบันนี้ถือกันว่าการศึกษาคือสิ่งที่มีความสำคัญมากที่สุดเยาวชนมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับข่าวสารและความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเที่ยงตรง ความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่เหล่านี้ทำให้มีการนำวิธีการสื่อสารประเภทสิ่งพิมพ์มาใช้กันมากยิ่งขึ้น ในรูปแบบต่างๆ กันหลายรูปแบบ จากวัตถุประสงคดังกล่าวนี้เองที่การโฆษณาชวนเชื่อได้ถือกำเนิดขึ้นมา และเมื่อพิจารณาถึงวิวัฒนาการของภาพยนตร์สารคดีแล้ว อาจพบว่าภาพยนตร์ได้ถูกนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างความเข้าใจและการโฆษณาชวนเชื่อ โดยเฉพาะ ได้กลายมาเป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองอย่างได้ผล

ผลงานการสร้างภาพยนตร์ของโซเวียต ส่วนใหญ่หยิบยกเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ และจากเหตุการณ์จากชีวิตจริง มาผสมผสานกับจุดมุ่งหมายของการโฆษณาชวนเชื่อเกี่ยวกับความคิดทางการเมืองและระบบสังคมของพวกเขา และยังมีอีกหลายประเทศที่ใช้ภาพยนตร์เป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อเช่น พรรคนาซีของเยอรมัน และพวกฟาสซิสของอิตาลี เป็นต้น

บทที่ 2

การกำกับภาพยนตร์สารคดี

2.1 หลักการผลิตภาพยนตร์สารคดี²

ภาพยนตร์สารคดีที่จัดอยู่ในชั้นดีในปัจจุบันยังคงนิยมถ่ายทำด้วยฟิล์มเพราะให้คุณภาพที่ดีกว่าวีดิทัศน์ แต่ก็มีควมสลับซับซ้อนและราคาสูงกว่า การถ่ายทำภาพยนตร์สารคดีในลักษณะสมัครเล่นจำนวนไม่น้อยจึงมักถ่ายเป็นวีดิทัศน์ การสร้างภาพยนตร์สารคดีก็ทำกันอย่างง่าย ใช้คนจำนวนไม่มากนัก แนวคิดของภาพยนตร์นำมาจากความรู้สึกส่วนลึกที่ผู้สร้างได้ประสบมา การถ่ายทำมักเป็นไปโดยไม่ให้ผู้อยู่ในเหตุการณ์รู้ตัว การจัดแสงโดยทั่วไปมักมองได้จากตำแหน่งเดียว เพื่อให้ภาพที่ถ่ายจากตำแหน่งอื่นเมื่อนำมาตัดต่อเข้าด้วยกันจะได้ไม่ขัดตา การกำกับจะปล่อยให้แสดงไปตามธรรมชาติ การตัดต่อเป็นไปหลายรอบเพื่อให้มีคุณภาพในการสื่อสาร โดยเฉพาะต้องไม่ให้ภาพหรือเสียงเด่นกว่าอีกสิ่งหนึ่ง นี่คือการคิดเห็นพื้นฐานของหลักการถ่ายภาพยนตร์สารคดีอย่างง่าย ๆ ของคนทั่วไป

การผลิตภาพยนตร์สารคดี ที่ดีนั้น จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่จะถ่ายทำ และศิลปะการนำเสนอ โดยทีมงานจะต้องศึกษาค้นคว้าและใช้เทคนิคอันเหมาะสมในการสร้างภาพยนตร์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้นกลุ่มผู้สร้างภาพยนตร์จะต้องเตรียมงานในขั้นตอนก่อนการถ่ายทำเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการเสาะแสวงหาข้อมูล การทำความเข้าใจต่อข้อเท็จจริงอย่างถ่องแท้ เพื่อนำภาพและเสียงที่จับความสัมพันธ์เสริมสาระซึ่งกันและกันมานำเสนอให้ผู้ดูเกิดการรับรู้ที่ถูกต้อง และชวนต่อความสนใจ ปรากฏว่าแนวโน้มของหลักการผลิตภาพยนตร์สารคดีในลักษณะหลังนี้ได้รับการยอมรับมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากภาพยนตร์สารคดีในระยะหลังมีคุณภาพดีขึ้นกว่าสมัยแรกๆ อย่างเห็นได้ชัด

² พรสิทธิ์ พัฒนธนาบุรุษย์, การผลิตภาพยนตร์ขั้นสูง (กรุงเทพมหานคร สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัย

สุโขทัยธรรมมาธิราช), หน้า 26 - 27.

การผลิตภาพยนตร์สารคดีในปัจจุบันมิได้ปรากฏให้เห็นเอนเอียงจนเด่นชัดว่ามีลักษณะหรืออาการเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเป็นการเฉพาะ หากแต่ได้ผสมผสานนำเอาข้อดีของแต่ละรูปแบบมาปรับใช้ในการสร้างภาพยนตร์สารคดี โดยผู้สร้างภาพยนตร์เองจะใช้ดุลยพินิจและพิจารณาว่าควรจะให้เนื้อหาของสารคดีรูปแบบใดในภาพยนตร์ที่ตนสร้าง จึงจะเหมาะสมกับผู้ดู วัตถุประสงค์การผลิต และความเป็นไปได้ของการผลิต ดังนั้นการพิจารณาว่าภาพยนตร์สารคดีที่ผลิตกันในปัจจุบันมีรูปแบบใด จึงไม่สามารถจำแนกได้ดังภาพยนตร์สารคดีในอดีต

2.2 ปัญหาการผลิตภาพยนตร์สารคดี³

ภาพยนตร์สารคดีที่ผลิตขึ้นโดยหลักการง่ายๆ และไม่พิถีพิถัน มักไม่ได้รับความสนใจ และมีอิทธิพลต่อผู้ดูน้อย ส่วนภาพยนตร์สารคดีที่ดีนั้น ไม่อาจทำในลักษณะที่เรียกว่าสตูกเอาเผากิน จึงต้องอาศัยทีมงานที่เต็มไปด้วยความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านเนื้อหาสาระของสิ่งที่จะถ่ายทำและศิลปะการนำเสนอ ดังนั้นจึงต้องใช้เวลาในการศึกษาตระเตรียมงานและการถ่ายทำค่อนข้างมาก ขณะเดียวกันก็ต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูงเช่นกัน การผลิตภาพยนตร์สารคดีชั้นดีจึงไม่ค่อยมีมากนัก โดยเฉพาะในหน่วยงานราชการที่ต้องเร่งรัดการผลิต โดยมีงบประมาณจำกัดและผู้บริหารขาดความเข้าใจ ที่มองว่าการผลิตภาพยนตร์สารคดีเป็นเพียงการนำภาพที่เคยถ่ายทำเอาไว้แล้วนั้น (stock shot) มาตัดต่อเข้าด้วยกัน หรือถ่ายบันทึกภาพของสิ่งที่จะนำเสนอในแง่มุมต่างๆ แล้วมาตัดต่อเข้าด้วยกัน จากนั้นก็ใช้การบรรยายเพื่อให้รายละเอียดแก่ผู้ดู ก็เป็นอันว่าได้ภาพยนตร์สารคดีที่เสนอเนื้อหาสาระตามที่ตนกำหนดไว้แล้ว ซึ่งถ้าพิจารณาให้ละเอียดจะพบว่าการดำเนินการดังกล่าว นอกจากจะทำให้ไม่ชวนแต่การรับรู้ของผู้ดูทั้งในด้านการเสนอเนื้อหาและความงามทางศิลปภาพยนตร์แล้ว ยังเป็นหนทางหนึ่งของการทำลายคุณค่าของภาพยนตร์สารคดีด้วย

2.3 ผู้กำกับภาพยนตร์⁴

ภาพยนตร์ยนตร์เป็นศาสตร์ที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยการรวบรวมเอาศิลปินและบุคลากรหลายๆ แขนงเข้าไว้ด้วยกัน โดยจะต้องจัดให้มีความสมดุลกันและมีความกลมกลืน เป็นเอกภาพ ดังนั้น บุคลากรแต่ละฝ่ายจึงมีหน้าที่รับผิดชอบในการสร้างสรรค์และประสานผลงานเข้าด้วยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตกลงใจว่าควรจะนำเสนอภาพยนตร์ให้ออกมาในรูปแบบใด ตลอดจนพิจารณาว่าควรที่จะมีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดเพื่อให้เป็นภาพยนตร์ที่ดีที่สุด บุคคลที่อยู่เบื้องหลังและเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการะอันยิ่งใหญ่นี้ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการผลิตภาพยนตร์ก็คือ ผู้กำกับภาพยนตร์

พุดอฟกิน (Podovkin) นักสร้างและนักทฤษฎีภาพยนตร์ชาวโซเวียต ได้ให้ความหมายของผู้กำกับภาพยนตร์ไว้ว่า “ผู้กำกับภาพยนตร์ไม่เพียงแต่มีหน้าที่ในการบันทึกความจริงที่

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

⁴ เกียรติชัย (คิด) สุวรรณศร, บรรจง โกศลวัฒน์, การสร้างสรรค์และการผลิตภาพยนตร์เบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร

นคร สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), หน้า 711 - 712.

เอกสารนี้เป็นเอกสารสงวนไว้สำหรับกรใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้า เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา⁸ และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปรากฏอยู่หน้ากล้องเท่านั้น หากเขายังสามารถสร้างภาพที่เป็นตัวแทนของความจริงเหล่านั้นขึ้นมาบนแผ่นฟิล์ม โดยเข้าใจในกรรมวิธีการผลิตเป็นอย่างดี” จึงสามารถกล่าวได้ว่า “ผู้กำกับภาพยนตร์คือบุคคลที่มีความสำคัญมากที่สุดในกระบวนการผลิตภาพยนตร์ เขาเป็นผู้ที่มีหน้าที่โดยตรงต่อการพัฒนาเนื้อเรื่องให้มีความชัดเจน ให้มีคุณค่าทางศิลปะ และด้วยความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคต่างๆ ทางภาพยนตร์ ทำให้เขาสามารถผลิตภาพยนตร์ให้ออกมาในรูปแบบตามที่เขาค้นคิด ”

2.4 หน้าที่ของผู้กำกับภาพยนตร์⁵

ผู้กำกับภาพยนตร์ต้องควบคุมงานการผลิตภาพยนตร์ นับตั้งแต่แต่งงานเตรียมก่อนการถ่ายทำภาพยนตร์ ระหว่างถ่าย และระยะหลังถ่ายทำภาพยนตร์ ในระยะต่างๆ กันนี้ ผู้กำกับภาพยนตร์ไม่เพียงแต่ต้องสร้างศิลปะ หรือควบคุมให้ภาพยนตร์ออกมาให้ดีที่สุดเท่านั้น หากยังต้องเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ ซึ่งไม่อาจคาดเดาได้ มาคอยบั่นทอนให้ความตั้งใจเดิมนั้นสูญเสียไป ผู้กำกับภาพยนตร์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความใกล้ชิดและประสานงานกับทุกฝ่ายอย่างจริงจัง ในทุกขั้นตอนของการถ่ายทำภาพยนตร์

ระยะก่อนการถ่ายทำ (pre - production)

ผู้กำกับภาพยนตร์มีหน้าที่โดยย่อ ดังนี้

1. การทำความเข้าใจบทภาพยนตร์ โดยผู้กำกับภาพยนตร์จะต้องสามารถกำหนดลงไปได้ว่า เนื้อเรื่อง สารที่ถ่วงแท้คืออะไร อะไรคือแก่นของเรื่อง และอะไรคือตอนที่สำคัญที่สุดของเรื่อง พร้อมทั้งสามารถบอกได้ว่าภาพยนตร์เรื่องนี้กำลังนำเสนออะไรแก่ผู้ดู สามารถเข้าใจบทและทำการแยกบท (break down) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จะสามารถกำหนดคร่าวๆ เกี่ยวกับระยะเวลาที่จะถ่ายทำ จำนวนฉากที่จะต้องถ่าย
2. การฝึกซ้อมนักแสดง
3. การเลือกเฟ้นทีมงาน และการหาสถานที่ถ่ายทำ โดยดูแลเรื่องความเหมาะสมของเนื้อเรื่อง เสื้อผ้า ฉาก และเทคนิคภาพพิเศษต่างๆ ก่อนล่วงหน้า ด้วยการอ่านรายละเอียดจากการแยกบท

⁵ เรื่องเดียวกัน.

ระหว่างการถ่ายทำ (production)

สิ่งสำคัญที่สุดของผู้กำกับภาพยนตร์ในระหว่างการถ่ายทำคือ จะต้องทำทุกอย่างให้คุณค่าของการเล่าเรื่องออกมาครบสมบูรณ์ที่สุด ทั้งบรรยากาศ ฉาก เสื้อผ้า กล้อง แสงสี นอกจากนี้ผู้กำกับภาพยนตร์จะต้องสนใจต่อการใช้ความต่อเนื่องของภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างทิศทางของนักแสดง การปล่อยจังหวะของการเดินเรื่อง ความนิยมพลในการเล่าเรื่อง การจัดภาพ ฯลฯ ที่จะต้องประสานให้เกิดความสุนทรีย์

ระยะหลังการถ่ายทำ (post - production)

การควบคุมคุณภาพหลังการถ่ายทำมักอยู่ในห้องแล็บ ห้องตัดต่อ และห้องควบคุมเสียง เพื่อให้ทุกอย่างเป็นไปตามเจตนาธรรมณ์ ก็เป็นเรื่องยากซึ่งผู้กำกับภาพยนตร์จะต้องเอาใจใส่เช่นกัน ดังนั้น จะเห็นว่าผู้กำกับภาพยนตร์มีเวลาน้อยมากที่จะทำทุกอย่างให้สมบูรณ์ได้ ผู้กำกับภาพยนตร์จึงควรวางแผนไว้ล่วงหน้าในระยะยาว

ที่กล่าวมาทั้งหมดจึงอาจกล่าวในประเด็นที่ว่า หน้าที่ของผู้กำกับภาพยนตร์นั้นคือการทำงานให้ครบตามเป้าหมายที่ตัวเองกำหนดไว้โดยประสานงานกับทุกๆ ฝ่าย

คำว่า “ผู้กำกับภาพยนตร์” มีความหมายอยู่ในตัวของมันเองที่บอกถึงผู้ที่กำหนดทิศทางของภาพยนตร์ การกิจแท้จริงของผู้กำกับภาพยนตร์นั้นมีผลโดยตรงต่อผู้ดู จึงนับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่จะเข้าใจว่าภาพยนตร์เป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างสังคมให้ดีหรือไม่ดีนั้นขึ้นอยู่กับตัวผู้กำกับภาพยนตร์และความเข้าใจในหน้าที่ของเขานั่นเอง

บทที่ 3

กะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร⁶

3.1 ตำนานกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร

เล่ากันว่า กะเหรี่ยงที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณภาคตะวันตกของไทยปัจจุบันนั้น บรรพบุรุษ ของพวกเขาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ เมืองถ่ออ้ง เมืองขวยกะบ่อง และเมืองทวายในประเทศพม่า เมื่อหลายร้อยปีก่อน Peter Hinton นักมานุษยวิทยารายงานว่า ชาวกะเหรี่ยงได้อาศัยอยู่ในประเทศพม่ามาก่อนที่พม่าจะครอบครองดินแดนแถบนี้ ขณะที่ Charles F. Keyes ได้เสนอความเห็นจากหลักฐาน ที่มีอยู่ว่า คนกะเหรี่ยงได้อยู่ในบริเวณภาคตะวันออกของพม่าราว 600 – 700 ปีมาแล้ว โดยที่ กะเหรี่ยงโป (โพล่ง) อาศัยอยู่กับมอญในดินแดนพม่าตอนล่าง หรือที่เรียกว่า “หัวเมืองมอญ” ส่วนพวกกะเหรี่ยงสะกอ (ส่อ) ไม่อยู่ในอำนาจหรืออิทธิพลของพวกมอญ

ในสมัยที่อยู่ภายใต้การปกครองของพม่านั้น คนกะเหรี่ยงถูกจับไปเป็นทาส ถูกกดขี่ และทำทารุณกรรม เอ็นข้อเท้าถูกร้อยด้วยหวายกันหลบหนี ทั้งยังถูกกีดกันไม่ให้ร่วมในพุทธศาสนา คนกะเหรี่ยงจำนวนหนึ่งได้หนีไปอยู่ในป่า ในบริเวณที่เรียกว่า ทิซอโหว่ หรือหัวยู่แดง ซึ่งตามคำบอกเล่าของคนกะเหรี่ยง คือบริเวณที่อยู่ตรงกับหมู่บ้าน ไถ่วบ่อง ในฝั่งพม่าปัจจุบันนั่นเอง

ฤาษีองค์แรกอันถือเป็นผู้นำทางสังคม และศาสนาของชาวกะเหรี่ยงเชื้อสายโพล่ง ได้ถือกำเนิดและถูกทหารพม่าฆ่าตาย ณ บริเวณดังกล่าว ปู่แดง อันเป็นสัญลักษณ์ของสถานที่เกิดของฤาษีองค์แรก จึงได้ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อทางศาสนา ของชาวกะเหรี่ยงที่นับถือฤาษี สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

การถูกข่มเหงรังแกจากพม่า เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คนกะเหรี่ยงอพยพย้ายถิ่นฐานมายังฝั่งไทย แต่การอพยพครั้งใหญ่เท่าที่มีการบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ เกิดขึ้นในช่วงปี 2317 – 2318 อันเป็นปีที่พระเจ้าอลองพญา (อ่องเจยะ) กษัตริย์พม่าได้ทำสงครามเพื่อยึดดินแดนมอญ ชาวกะเหรี่ยง ได้รับความเดือดร้อนไปด้วย เพราะถูกเรียกเก็บภาษีอย่างหนักจากกองทัพพม่า เมื่อสงครามสิ้นสุดลง โดยมอญเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ กะเหรี่ยงซึ่งเป็นมิตรกับมอญก็พากันอพยพหลบหนีข้ามภูเขาเข้าสู่เขตแดนไทย นับเป็นช่วงที่กะเหรี่ยงอพยพเข้าไทยมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ความเห็นอีกกระแสหนึ่งจากคำบอกเล่าของชาวกะเหรี่ยงเอง

⁶ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, ภูมิปัญญานิเวศวิทยาชนพื้นเมือง (นนทบุรี: โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ, 2539).

อธิบายว่าพม่าต้องการยกทัพมาตีไทย แต่หัวเมืองมอญและกะเหรี่ยงตั้งขวางอยู่ จึงตีให้แตกเพื่อยึดเมืองไว้ ก่อนข้ามมาคือชุกยาในช่วงเวลาแห่งการอพยพหนีภัยจากพม่านั้น ถือเป็นช่วงที่มีความยากลำบากของชาวกะเหรี่ยงมาก มีตำนานมากมายที่เล่าถึงการใช้กลวิธี และคาถาอาคมเพื่อหลบหนีการถูกฆ่าฟันจากทหารพม่า ชาวกะเหรี่ยงต้องถูกพลัดพรากจากกัน ตำนานเล่าว่าชาวกะเหรี่ยงได้แตกกระจัดกระจายออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกได้ถูกพม่ากวาดต้อนไปเป็นจำนวนมาก โดยเรียงเป็นแถวยาวถึง 7 โค้งแม่น้ำ กลุ่มที่สอง ได้ถูกกวาดต้อนไปกับเรืออังกฤษ 7 ลำ และกลุ่มสุดท้ายได้เดินทางข้ามเข้ามาอาศัยอยู่ฝั่งไทยเป็นจำนวนนับได้ถึง 7 จะคอง หรือ 7 กลุ่มใหญ่ด้วยกัน (จะคอง มีความหมายคล้ายคำว่าตำบล ในภาษาไทย)

ชาวกะเหรี่ยงที่ข้ามมาฝั่งไทยนั้น พวกหนึ่งได้เดินทางไกลไปกับพวกมอญ จนถึงสุพรรณบุรี ราชบุรี และอุทัยธานี ขณะที่กะเหรี่ยงอีกกลุ่มหนึ่งปักหลักอยู่บริเวณป่าแถบกาญจนบุรีและตาก

ชาวกะเหรี่ยงเชื่อกันว่า เดิมทีกะเหรี่ยง 3 เผ่านั้นอยู่รวมกัน ดังตำนานที่เล่ากันแพร่หลายว่าเมื่อครั้งที่อพยพมาอยู่ในป่าทุ่งใหญ่นั้น พี่น้องกะเหรี่ยง 3 เผ่า คือ โพล่ง (กะเหรี่ยงโป) ส่อง (กะเหรี่ยงสะกอ) และตองสู้ (กะเหรี่ยงตองคู) นั้นอยู่รวมกันพี่น้องทั้งสามได้ตกลงกันว่า จะรักใคร่ ประอง ดอง มีสิ่งใดก็แบ่งกันกิน อยู่มาวันหนึ่ง โพล่งและส่องได้เม่นมา 1 ตัว จึงได้นำมาแบ่งกันกินริมห้วย โดยไม่ได้แบ่งให้ตองสู้เพราะเนื้อเม่นมีไม่พอ เมื่อตองสู้มาพบขนเม่นตกอยู่ริมน้ำ จึงนึกน้อยใจที่ทั้งสองว่าใจดำเหลือเกิน ขนาดวัวตัวใหญ่ขนยังเล็กนิดเดียวสัตว์ตัวนี้จะต้องตัวใหญ่มาก แต่พี่ทั้งสองกลับหวงไว้กินกันเอง คิดดังนั้นจึงตัดสินใจหนีไปโดยไม่บอกให้โพล่งและส่องรู้ ตองสู้หนีขึ้นไปทางเหนือ โพล่งและส่องมารู้ภายหลัง รีบตามไปก็ไม่ทัน ในทุ่งใหญ่จึงมีเพียงกะเหรี่ยง 2 เผ่าที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ การอยู่ร่วมกันของกะเหรี่ยง 3 เผ่านี้ ชาวกะเหรี่ยงได้เล่าว่าหลักฐาน ครกตำข้าว 3 อัน (เขือเสโท) และกองแกลบ 3 กอง (พลีเสโท) ตลอดจนป่าพริก ป่ายาสูบ อยู่เป็นดงในบริเวณแม่น้ำแม่กะสะ และ ห้วยหม่องคองของป่าทุ่งใหญ่

อย่างไรก็ตาม กะเหรี่ยง 3 เผ่านี้ มีความแตกต่างกันทางด้านภาษาและวัฒนธรรมอย่างเห็นได้ชัด แม้ว่าโพล่งและส่องจะมีความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรมอยู่บ้าง แต่ภาษาพูดมีความแตกต่างกันจนสื่อสารให้เข้าใจได้ยาก โดยในภาคตะวันตกของไทยในแถบจังหวัดตาก กาญจนบุรี อุทัยธานี ราชบุรี และสุพรรณบุรีนั้น กะเหรี่ยงส่วนใหญ่จะเป็นชาวโพล่ง ขณะที่ส่อง หรือสะกอจะตั้งถิ่นฐานมากในภาคเหนือ

ชุมชนกะเหรี่ยงในจังหวัดกาญจนบุรีและตากนั้น ได้กลายเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญทางภาคตะวันตกของไทยมานับแต่ประวัติศาสตร์ ชุมชนเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งคือ เมืองศรีสวัสดิ์ ตั้งมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ชุมชนนี้อยู่บริเวณตอนบนของแม่น้ำแควใหญ่ เป็นเมืองหน้าด่านของไทยมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่นเดียวกับเมืองสังขละบุรี ซึ่งตั้งอยู่บริเวณแม่น้ำแควน้อยตอนบน ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ นอกเหนือจากนั้นผู้นำกะเหรี่ยงในชุมชนเหล่านี้ ยังได้รับพระราชทานตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองดูแลปกครองดินแดนแถบนี้มาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อาทิ พระศรีสุวรรณคีรี ปกครองเมืองอุ้มผาง เป็นต้น

ผู้นำเหล่านี้ได้ปกครองดินแดนฝั่งตะวันตกของไทยตลอดมา แม้ภายหลังการยกเลิกระบบกินเมืองด้วยการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 อันเป็นการสิ้นสุดของตำแหน่งเจ้าเมือง แต่ผู้นำชาวกะเหรี่ยงก็ยังคงได้รับการแต่งตั้งให้เป็น นายอำเภอ นายกอง และนายด่าน ทำหน้าที่ดูแลท้องที่ รักษา และป้องกันพระราชอาณาเขต มีการตั้งกองด่านรักษาราชอาณาเขตและลาดตระเวนสืบข่าวชายแดน เป็นต้น

ในทางประวัติศาสตร์ รัฐไทยได้ยอมรับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนกะเหรี่ยงในบริเวณลุ่มแม่น้ำแควใหญ่ แควน้อยตอนบน และแม่น้ำแม่กลองมานับนาน เจ้าเมืองชาวกะเหรี่ยงถือเป็นข้าของแผ่นดิน ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดรายปีจากพระมหากษัตริย์ และต้องไปถือน้ำพิพัฒน์สัตยา พร้อมทั้งถวายเครื่องราชบรรณาการ อันได้แก่ ผ้าฝ้าย ดันไม้เงิน ดันไม้ทอง และผลผลิตจากป่าแก่พระมหากษัตริย์ทุกๆ 3 ปีต่อครั้ง

แต่ถึงแม้ว่าชุมชนกะเหรี่ยงในแถบนี้ จะเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างการปกครองไทยในสมัยโบราณ แต่ด้วยนโยบายการปกครองในสมัยนั้น ที่ให้อิสระในการปกครองตนเอง และดำเนินชีวิตภายใต้แบบแผนประเพณีแห่งการยังชีพด้วยวิถีการผลิตและวัฒนธรรมของตนเองมาแต่รุ่นบรรพบุรุษ ภาพของชุมชนกะเหรี่ยงที่ยังชีพด้วยการทำไร่ข้าว มีสวนผลไม้รอบบ้าน บ้านสร้างด้วยไม้ไผ่ผ่าซีก หลังคามุงด้วยใบหวาย มีเพียงยาสูบและผลไม้บางอย่างที่ปลูกเอาไว้แลกสิ่งของที่จำเป็น ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยคของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ยังคงเป็นภาพที่ปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปในชุมชนกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในป่าทุ่งใหญ่ปัจจุบัน

ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านสะเนฟ่อง อำเภอสังขละบุรี อันเป็นบ้านเกิดของพระศรีสุวรรณคีรี ได้กล่าวถึงระบบการผลิตของตนว่า “ในสมัยพระศรีสุวรรณ เราทำไร่ เคียวไร่เราก็ทำไร่ เพราะข้าวเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิตชาวกะเหรี่ยง” คำกล่าวนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงหลักคิดสำคัญในการดำรงชีวิตของชนกะเหรี่ยงที่ยังคงได้รับการสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้

ภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน

กะเหรี่ยง ในป่าทุ่งใหญ่ จะตั้งถิ่นฐานอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำ และที่ราบระหว่างหุบเขา คล้ายคลึงกับชนพื้นราบ แม้ว่าสภาพภูมิศาสตร์ของถิ่นที่อยู่จะอาศัยเอื้อให้ทำนาได้ แต่ความรู้ในการทำนาและผันน้ำจากแม่น้ำเข้าที่นา ด้วยระบบชลประทานก็เป็นความรู้ที่เข้ามาภายหลัง ความรู้ในการทำไร่หมุนเวียน การตั้งถิ่นฐานในที่ราบลุ่มแม่น้ำ แต่ทำการผลิตด้วยการทำไร่ ไร่ทำให้คนกะเหรี่ยงพึ่งพาระบบนิเวศน์ทางธรรมชาติที่แตกต่างไปจากชนพื้นราบอื่น เพราะแม้ว่าแม่น้ำจะมีความสำคัญต่อชีวิตชาวกะเหรี่ยงเช่นเดียวกับชนพื้นราบทั่วไป แต่ป่าและฝนมีความสำคัญต่อการทำไร่หมุนเวียนของชาวกะเหรี่ยงยิ่งกว่าสิ่งนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ระบบความรู้ของชาวกะเหรี่ยงแตกต่างจากกลุ่มชนอื่น แม้จะมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาการทำไร่เช่นเดียวกัน แต่ชาวกะเหรี่ยงก็ยังคงมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานในเขตพื้นที่ที่มีความสูงไม่มากนัก เช่นบริเวณป่าเบญจพรรณ สภาพนิเวศน์ของป่าประเภทนี้ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้คนกะเหรี่ยงสามารถทำไร่ในระบบไร่หมุนเวียน(Cyclical Bush Fallow System or Field Rotation) ซึ่งหมายถึงการไถที่ดินในระยะเวลาอันสั้น และทิ้งให้ป่ามีการฟื้นตัวในระยะเวลาอันนานได้ (Short cultivation - Long fallow) เนื่องจากระบบนิเวศน์ของป่าประเภทนี้ มีการฟื้นตัวเร็วกว่าป่าดงดิบ ทำให้ชาวกะเหรี่ยงสามารถย้อนกลับมาใช้พื้นที่ป่านี้ได้ในเวลาอันสั้น และนี่เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชาวกะเหรี่ยงสามารถตั้งถิ่นฐานได้อย่างถาวร โดยไม่จำเป็นต้องโยกย้าย แต่สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นซึ่งอาศัยอยู่ในเขตป่าหนาที่บและมีความลาดชันสูง กลุ่มชนเหล่านี้ไม่สามารถที่จะเพาะปลูกด้วยระบบการทำไร่หมุนเวียน โดยเปลี่ยนที่ดินใหม่ทุกปีได้ เนื่องจากรากป่าดงดิบซึ่งประกอบไปด้วยต้นไม้หนาทึบนั้นเป็นงานที่ต้องอาศัยแรงงานมาก นอกจากนี้ ป่าประเภทดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์ของดินค่อนข้างสูง (หน้าดินลึกกว่าป่าเบญจพรรณ) ทำให้สามารถทำไร่ในที่เดิม จนกระทั่งดินเสื่อมสภาพลง จึงจะอพยพโยกย้ายกันทั้งหมู่บ้านเพื่อแสวงหาที่ดินใหม่ รอบการหมุนเวียนในการทำไร่ของชนที่สูงเหล่านี้จึงกว้างและใหญ่กว่าชาวกะเหรี่ยง แบบแผนการผลิตในระบบนิเวศน์ดังกล่าว ได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้นไม่สามารถตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรเป็นเวลายาวนานได้

ชุมชนกะเหรี่ยงในทุ่งใหญ่อตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ และสาขาของแม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำแควใหญ่ตอนบน และแควน้อยตอนบน โดยมีเส้นแบ่งทางธรรมชาติ คือ กอ่งก้องอันเป็นภูเขาที่มียอดสูงประมาณ 1,100 เมตรจากระดับน้ำทะเล ภูเขาแบ่งป่าทุ่งใหญ่ออกเป็นทุ่งใหญ่อะวันตกซึ่งอยู่ตะวันตก ซึ่งอยู่ในเขต อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี และทุ่งใหญ่อะวันออกซึ่งอยู่ในเขตอ.อุ้มผาง จ.ตาก โดยที่ในบริเวณทุ่งใหญ่อะวันออก ลักษณะภูมิประเทศ

จะเป็นที่ราบมากกว่าฝั่งตะวันตก พื้นที่เกษตรกรรมจึงมีมากกว่า เนื่องจากเป็นที่ราบที่เกิดขึ้นจากการไหลมาบรรจบกันของแม่น้ำ จำนวนประชากรก็มีมากกว่าทุ่งใหญ่ฝั่งตะวันตก ซึ่งมีที่ราบแคบๆ ระหว่างหุบเขา หมู่บ้านในฝั่งตะวันตกจึงตั้งอยู่ในที่ราบที่มีภูเขาอันสลับอยู่เป็นระยะๆ

ภู่งอกก้อนนี้ ได้ถูกใช้เป็นเส้นแบ่งอาณาเขตบริเวณของชุมชนกะเหรี่ยงแบ่งออกเป็น 2 เมือง คือ เมืองสังขละบุรี และเมืองแม่กลอง (อุ้มผางในปัจจุบัน) มาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์แล้ว อย่างไรก็ตาม ชุมชนกะเหรี่ยงที่เรียกว่า “กลุ่มค้ายขาว” ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ทั้ง 2 เมือง ต่างก็เป็นเครือญาติที่สืบเชื้อสายร่วมกันมา คนในชุมชนเหล่านี้มีการไปมาหาสู่ และแต่งงานข้ามชุมชนกันอยู่เสมอ จึงถือเป็นชุมชนเครือญาติเดียวกัน ขณะเดียวกัน ยังมีชุมชนอีกจำนวนหนึ่งในเขตทุ่งใหญ่ตะวันออก ซึ่งถือว่าเป็นคนละกลุ่มกัน หมู่บ้านดังกล่าวอพยพมาจากจังหวัดสุพรรณบุรี และอุทัยธานี ถือว่าเป็นพวก “ค้ายเหลือง”

ในภาคตะวันตก โดยทั่วไปแล้วกะเหรี่ยงจะมีเชื้อสายโพล่ง แต่ด้วยอิทธิพลของพุทธศาสนาที่ได้รับจากมอญทำให้ภายในพวกโพล่งช่วยกันเอง มีการแบ่งกลุ่มที่แตกต่างกันออกไป ลักษณะ เช่นนี้ไม่พบในกระเหรี่ยงโพล่งในภาคเหนือ ด้วยความแตกต่างกันในคติความเชื่อที่ยึดถือของกะเหรี่ยงแต่ละกลุ่ม ทำให้แบบแผนทางวัฒนธรรมของกะเหรี่ยงมีความแตกต่างกันออกไป

3.2 ความสัมพันธ์ระหว่าง พุทธ - ผี - ธรรมชาติ และมนุษย์ ของคนกะเหรี่ยง

คนกะเหรี่ยงเชื่อว่า ภายใต้อาณาจักรที่สรรพสิ่งดำรงชีวิตอยู่นั้น มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระหว่างกันและกันของธรรมชาติที่แวดล้อมมนุษย์ อันได้แก่ แผ่นดิน แม่น้ำ อากาศ มนุษย์ สัตว์ ต้นไม้ และสิ่งที่คุ้มครองทั้งตัวมนุษย์ และธรรมชาติ มีความสัมพันธ์ และลำดับชั้นของความสัมพันธ์เป็นชั้นๆ

ภายใต้โลกทัศน์อันนี้ สิ่งคุ้มครองธรรมชาติและตัวมนุษย์ ซึ่งอยู่นอกเหนือมิตการรับรู้ทางประสาทสัมผัสของมนุษย์ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่ง ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและเป็นเรื่องน่าสนใจสำคัญ ที่ทำให้ชาวกะเหรี่ยงปฏิบัติตนต่อธรรมชาติด้วยความเคารพยำเกรง ทั้งนี้ เนื่องจากธรรมชาติมิได้เป็นเพียงส่วนประกอบทางกายภาพเท่านั้น ธรรมชาติ เช่น แผ่นดิน และแม่น้ำ ล้วนมี“เจ้า (ของ)” ทั้งสิ้น มนุษย์เป็นเพียงผู้เข้ามาใช้และเป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติเท่านั้น

มโนทัศน์ที่มีเกี่ยวกับจักรวาลวิทยาอันหมายถึงชุดความคิดที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งคุ้มครองธรรมชาติ และตัวมนุษย์ มีความสำคัญ ไม่เพียงแต่

มันได้สะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้การดำรงอยู่ และการดำเนินไปของธรรมชาติ ในห้วงคิดของมนุษย์ ในระดับปัจเจกเท่านั้นหากมโนทัศน์อันนี้ยังเป็นความรู้ร่วมที่ได้กลายเป็นพื้นฐานแห่งการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยวัฒนธรรมแห่งการคิดและการดำเนินชีวิตในวิถีแบบกะเหรี่ยง

นัยสำคัญของวิถีคิด แบบกะเหรี่ยงที่มีต่อธรรมชาติ ในวัฒนธรรมของพวกเขา คือ ประการแรก คนกะเหรี่ยงไม่ได้แยก “ธรรมชาติ” ออกจาก “สิ่งคุ้มครอง ธรรมชาติ” ธรรมชาติไม่ได้เป็นเพียงวัตถุทางกายภาพเท่านั้น หากยังมีจิตวิญญาณเช่นเดียวกับที่ มนุษย์มี ระบบนิเวศน์ในความหมายของคนกะเหรี่ยง จึงกินความกว้างกว่าระบบนิเวศน์ทาง กายภาพของคน สัตว์ พืช แผ่นดินแม่น้ำ

ประการที่ 2 การที่ธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งที่มิ จิตวิญญาณคุ้มครองอยู่ ไม่ได้เป็น เพียงวัตถุทางกายภาพ มนุษย์จึงไม่อาจครอบครองธรรมชาติมาเป็นสมบัติของตนได้ คนกะเหรี่ยง ตระหนักเสมอว่าตนเป็นเพียงผู้เข้ามาขอใช้ธรรมชาติเพื่อยังชีพให้อยู่รอด ภายใต้จักรวาลอันกว้าง ใหญ่นี้ มนุษย์มีเพียงตัวเปล่าที่ไม่มี “อำนาจ” อะไร และหากปราศจากธรรมชาติเหล่านี้แล้ว มนุษย์ย่อมไม่สามารถเป็นมนุษย์ได้ คนกะเหรี่ยงจึงมีวิถีปฏิบัติตนต่อธรรมชาติด้วยความเคารพยิ่ง ในฐานะผู้มีพระคุณและในฐานะที่สิ่งคุ้มครองธรรมชาติเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจบารมีเหนือกว่า มนุษย์

“ความเคารพ” ถือเป็นหัวใจของระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ เพราะความเคารพนี้หมายถึงการปฏิบัติตนด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อธรรมชาติ หมายถึงการทำ แต่สิ่งที่ดีงาม ตามแบบแผนประเพณีที่จะไม่ก่อให้เกิดผลร้ายต่อธรรมชาติ ในความสัมพันธ์กับ ธรรมชาติจึงเต็มไปด้วยพิธีกรรม และข้อห้ามต่างๆ มากมาย อันเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงการ “ขอ ไร่” และ “ขอขอบคุณ” ธรรมชาติ เพื่อดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดีงาม

ประการที่ 3 คนกะเหรี่ยงไม่ได้แยกแบบแผนการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ทาง สังคมของมนุษย์ และความเชื่อทางจริยธรรม ออกจากความเชื่อในเรื่องธรรมชาติ

แผ่นดิน และ ช่งชะรี เจ้าธรณีผู้คุ้มครองผืนดิน

บนโลกแห่งนี้ ผู้ที่เกิดมาก่อน คือ ผิชะโร อันเป็นเทวดาซึ่งจะคอยดูแลและคุ้มครองสรรพชีวิตให้ดำเนินไปบนโลก ในพิธีทำบุญของชาวกะเหรี่ยงบางแห่ง จะถวายอาหารแก่ เทวดาองค์นี้ก่อนพระพุทธ เพราะถือว่าเป็นเทพที่เกิดมาก่อน และได้ดูแลพระพุทธด้วย (แต่ไม่ถือว่า เทพองค์นี้มีศักดิ์ใหญ่กว่าพระพุทธ เพียงแต่เกิดมาก่อน ทั้งนี้พระพุทธเจ้านั้นถือว่ามิบารมีสูงสุด)

แผ่นดินบนโลกที่เกิดมานี้ ถูกปั้นขึ้นด้วยเทพซึ่งเป็นหญิง 7 องค์ คือ วิษัณเฑียร วิ
ษัณเฑียร วิเนยยะกะ วิษัณการี วิเนนจารา และวิสาราทิ

ชัณเฑียร อันเป็นเทพองค์แรก ถือเป็นเทพที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิต
ชาวกะเหรี่ยง เพราะมวลชีวิตล้วนเกิดและเติบโตขึ้นจากผืนดินอันชัณเฑียร ได้ดูแลและคุ้มครองอยู่
นอกจากนี้ ชัณเฑียรยังถือว่าเป็นเทพที่ได้รับการเคารพอย่างสูง ทั้งนี้เพราะความใกล้ชิดกับพุทธ
ศาสนามาก ตามตำนานนั้นเล่าว่า ในช่วงที่เจ้าชายสิทธัตถะออกผนวชนั้น เทพเหล่านี้ได้ช่วยให้
สามารถออกผนวชได้สำเร็จ หลุดพ้นจากการตามของมเหสี โดยคลบนาคาให้เกิดอุปสรรค แผ่น
ดินแยก และสูงขึ้น เป็นต้น ดังนั้น ชัณเฑียรจึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องให้พุทธศาสนาสามารถ
ถือกำเนิดขึ้นได้

ในชีวิตคนกะเหรี่ยงนั้น มีความผูกพันกับผืนดินมากกว่าสิ่งอื่นใดตั้งแต่เกิดไปจนตาย
นอกเหนือจาก “ข้าว” อันถือเป็นแม่โพสพแห่งชีวิต การกระทำอันใดที่เกี่ยวข้องกับแผ่นดิน จะต้อง
ทำพิธีบอกกล่าว อันเป็นวิถีทางในการแสดงออกซึ่งความเคารพและการขออนุญาตจากเจ้าของที่แท้
จริง เพื่อจะได้เข้าไปใช้ประโยชน์ และเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง การทำกิจกรรมที่สำคัญ ซึ่งจะ
ต้องมีพิธีบอกกล่าวแก่เจ้าธรณี คือ การเลือกพื้นที่ทำไร่ การเตรียมพื้นที่ทำไร่ การตั้งบ้านเรือน และ
การตั้งยุ้งฉาง

แม่น้ำ และ โฟโตกู สิ่งคุ้มครองแม่น้ำ

คนกะเหรี่ยงมีชีวิตที่ผูกพันกับแม่น้ำไม่น้อยกว่าคนไทยภาคกลาง ดังจะเห็นได้ว่า
การตั้งบ้านเรือนของคนกะเหรี่ยงนั้นจะต้องอยู่ติดแม่น้ำ และลำห้วย เช่นเดียวกับการตั้งชื่อหมู่บ้าน
ซึ่งมักจะตั้งตามชื่อแม่น้ำ และลำห้วย แม่น้ำเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ โดยเฉพาะปลา
ซึ่งเป็นอาหารของคนกะเหรี่ยง คนกะเหรี่ยงใช้น้ำในการดื่ม กิน และชำระร่างกาย โดยผู้หญิง
และเด็กจะมีหน้าที่หลักในการตักน้ำโดยใช้กระบอกลมไม้ไผ่ ที่ทำจากไผ่บง ร้อยด้วยเส้นปอ หาบขึ้นมา
จากแม่น้ำ ชาวกะเหรี่ยงจะใช้ลำน้ำด้วยความเคารพ ด้วยถือว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันคุ้มครองแม่น้ำ
ที่เรียกว่า โฟโตกู หรือบุตรของพระพุทธเจ้า (บุตรของพระพุทธเจ้าอีกท่านหนึ่ง คือ กังเกียหง์โง
ถือว่าเป็นเจ้าทะเล ทั้งสองต่างเป็นพระอรหันต์)

ขอบเขตของผืนน้ำ คือจุดสิ้นสุดของแผ่นดิน ซึ่งถือว่าพ้นไปจากการปกป้องรักษา
ของเจ้าธรณี หรือชัณเฑียร โฟโตกู จะทำหน้าที่ดูแลแทน อาณาจักรของโฟโตกูครอบคลุมทั้ง
แม่น้ำ หรือ ทิวฝั่งฉา ลำห้วยที่มีน้ำไหลตลอดปี หรือ ทิว ฝั่งฉาธรรมดาที่น้ำแห้งในหน้าแล้ง
หรือ ทิว ตลอดจนถึง สระน้ำ แอ่งน้ำที่ปวง

แม่น้ำอันใสสะอาด เป็นแหล่งรองรับสิ่งสกปรกจากมนุษย์นับเนื่องมาแต่คิด มนุษย์แม้จะไม่ได้ใช้ชีวิตในน้ำ แต่ก็ขาดน้ำไปไม่ได้ ในเดือนพฤศจิกายน (กะเร่อ) ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ของทุกปีคนกะเหรี่ยงจึงมีประเพณีการทำบุญโพนโตกึ๊ ซึ่งคล้ายคลึงกับประเพณีลอยกระทงของ ไทย อันเป็นการแสดงความคารวะและขอขมาต่อแม่น้ำ ที่มนุษย์ได้ใช้ดื่ม กิน อาบ มาตลอดทั้ง ปี ในคืนนั้นจะมีการลอยกระทงที่ทำด้วยกาบกล้วย และใบตอง มีลักษณะเป็นแพเล็กๆ ภายใน บรรจุด้วยผลไม้ เช่น กล้วย แดง พัก มัน และดอกไม้ รูปเทียน ถวายแก่โพนโตกึ๊ ก่อนที่จะนำ กระทงลอยลงสู่แม่น้ำจะมีการอธิษฐานขออุกัโทยในสิ่งทั้งปวงที่ตนได้ทำไว้แก่โพนโตกึ๊ หลังจากนั้น ชาวกะเหรี่ยงก็จะไปวัดเพื่อรับศีลจากพระ

แม่น้ำถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเริ่มต้นชีวิตของชาวกะเหรี่ยง เช่น ในพิธีแต่งงานซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งการเริ่มต้นสถาบันครอบครัว จะต้องมีการบอกกล่าวแก่เจ้าน้ำ หรือ โพนโตกึ๊ (รวมทั้งซ่งชะริ และรุกขจือ หรือทวารักษ์ต้นไม้ด้วย) โดยหนุ่มสาวจะโยนเหรียญ 1 สติกลง ในแม่น้ำ สิ้นคืนต้นไม้ แล้วอธิษฐานขอให้เจ้าที่คุ้มครองธรรมชาติทั้ง 3 ช่วยคุ้มครองชีวิตคู่ให้ ประสบแต่ความสุขตลอดไป

ต้นไม้ประจำหมู่บ้าน และรุกขจือ : ทวารักษ์ต้นไม้

ต้นไม้ต้นแรกที่เกิดขึ้นบนผืนโลกมีเจ้าคุ้มครองอยู่ มีชื่อเรียกว่า รุกขจือ ซึ่งดูแลสรรพชีวิตบนโลก รวมทั้งมนุษย์ด้วย

ในขณะที่ ซ่งชะริ โพนโตกึ๊ พิบัญญัติ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลความอุดมสมบูรณ์ ความสงบสุขของธรรมชาติที่แวดล้อม และมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ รุกขจือ หรือเจ้าแห่งต้นไม้ จะดูแลชีวิตทางสังคมของคนในหมู่บ้านให้อยู่อย่างมีความสุข สงบ ร่มเย็น ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย

แม้ว่าการนับถือต้นไม้จะเป็นความเชื่อดั้งเดิมของ กลุ่มวะเพ็ลียง อันเป็นกลุ่ม กะเหรี่ยงที่ไหว้ผีด้วยอันและนับถือต้นไม้ แต่ต้นไม้ซึ่งเป็นที่สิงสถิตของรุกขจือ ก็ถือว่าเป็นต้นไม้ ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนกะเหรี่ยงทั้งหมดด้วย โดยผู้ที่มีหน้าที่ดูแลต้นไม้ตลอดจนประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง เรียกว่า แซ่คู้ ชื่อนี้เป็นตำแหน่งผู้นำทางพิธีกรรมในหมู่บ้านของกลุ่มวะเพ็ลียงที่สืบทอด ตำแหน่งทางสายเลือด การเลือกต้นไม้มาเป็นต้นไม้ประจำหมู่บ้านนั้น จะเป็นต้นอะไรก็ได้ที่เป็นไม้เนื้อแข็ง ลำต้นตรงสวยงาม ไม่ถูกพันเกี่ยวด้วยเถาวัลย์ และต้องไม่เป็นต้นไม้ใหญ่หรือมี กิ่งก้านสาขามากเกินไป ทั้งนี้เนื่องจากถือกันว่าใบไม้จากกิ่งก้านต้นไม้ หากปลิวมาตกในหมู่บ้านจะ ไม่เป็นมงคล

ในพิธีสำคัญๆ เช่น การเลี้ยงผีประจำปี การทำบุญปีใหม่ หรือการแต่งงาน จะต้องทำการบอกกล่าวแก่รุกขเจือ เพื่อให้คุ้มครองดูแลคนในหมู่บ้านโดย เชื้อขี้ จะเป็นผู้ทำพิธีในการเลี้ยงผี และการทำบุญประจำปี มีการอบน้ำให้ต้นไม้ด้วยน้ำมัน และเครื่องหอมต่างๆ อันแสดงถึงความเคารพ เอาใจใส่ ที่มนุษย์พึงมีต่อธรรมชาติที่ได้ดูแลทุกข์ สุข ของมนุษย์ตลอดมานอกจากนี้ ต้นไม้บางประเภทที่มีความสำคัญในทางพุทธศาสนา เช่น ต้นโพธิ์ ต้นไทรจะได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพยิ่ง ในวันสำคัญทางศาสนา หรือ วันทำบุญประจำปี จะมีพิธีอบน้ำต้นไม้เหล่านี้ด้วย น้ำมัน น้ำส้มป่อย ตลอดจนมีพิธีค้ำต้นโพธิ์ ต้นไทร ซึ่งคล้ายคลึงกับประเพณีของไทย

ในโลกทัศน์ของคนกะเหรี่ยงนั้น ต้นไม้และมนุษย์เป็นสิ่งที่ผูกพันระหว่างกันและกันตั้งแต่แรกเกิด ต้นไม้ถือเป็นสิ่งที่คุณแลขวัญและวิญญาณของมนุษย์ เมื่อเด็กแรกเกิดจะมีการนำเอาสายรกของเด็กใส่ในกระบอกไม้ไผ่ แล้วแขวนไว้กับต้นทองกลางใกล้บ้าน เชื่อกันว่า ขวัญและวิญญาณของเด็กจะอยู่กับต้นไม้ นั้น จึงห้ามไม่ให้มีการตัดหรือทำลายต้นไม้กันอย่างเด็ดขาด เพราะจะเป็นการทำลายผู้ดูแลขวัญเด็ก ทำให้เกิดการเจ็บป่วยและประสบเคราะห์ได้

ข้าว และพินูโย แม้โพลพแห่งชีวิตคนกะเหรี่ยง

ข้าว คือ พืชเพียงชนิดเดียวที่มีความสำคัญและผูกพันกับชีวิตคนกะเหรี่ยงมากที่สุดเป็นที่เชื่อกันว่า “ข้าว” นั้นมีชีวิตและจิตใจ มี “ขวัญ” เช่นเดียวกับคน ทั้งนี้ เนื่องจากข้าวมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองและดูแลอยู่ มีชื่อว่า พินูโย อันเป็นเพศหญิง (พิ แปลว่ายาย หรือป้า)

เรื่องเล่าเกี่ยวกับความเป็นมาของ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งคุ้มครองข้าว มีอยู่ว่า ก่อนที่ข้าวจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดูแลนั้น ได้มีชายหนุ่มกลุ่มหนึ่งเดินทางมาจากในเมืองที่มีความอศอยาก ไปยังในป่าเพื่อหาอาหาร ในบรรดาคนเหล่านี้ มีชายผู้หนึ่งที่ไร้ญาติขาดมิตร เนื่องจากพ่อแม่ได้ตายไปหมดแล้ว เมื่อเดินผ่านเข้าไปในคองหวายแห่งหนึ่ง ชายทั้งหมดก็ได้พบกับหญิงแก่ในร่างของเหยี่ยวติดอยู่ในคองหวาย หญิงแก่คนนั้นได้ร้องเรียกให้กลุ่มชายหนุ่มช่วยเหลือตนออกมา แต่ชายเหล่านั้นกลับไม่สนใจเร่งรีบเดินทางต่อไปเหลือเพียงชายหนุ่มกำพร้าวซึ่งรู้สึกสงสารหญิงแก่เป็นอันมาก จึงได้ใช้มีดตัดพินกอนหวาย และช่วยให้หญิงชราหลุดออกมาจากคองหวายนั้นได้ หญิงแก่ได้ขอบคุณชายหนุ่มพร้อมทั้งขอให้ทำไว้ในบริเวณนั้น โดยคนจะตอบแทนบุญคุณด้วยการบันดาลให้ข้าวที่ปลูกนั้นให้ผลผลิตมากจนกินไม่หมด เมื่อชายหนุ่มหยอดข้าวลงบนพื้นดินนั้นเพียงชนิดเดียว ปรากฏว่าข้าวที่ออกรวงกลับมีเป็นจำนวนมาก และเมื่อถึงหน้าเก็บเกี่ยว พินูโย ได้บอกให้เก็บกวาดลานดินให้เกลี้ยง แล้วกระพือปีกบินขึ้นฟ้าไป ชั่วพินูโยกระพือปีกนั่นเอง ข้าวได้ร่วงลงมากองทับถมสูงเสียดจนชายหนุ่มไม่สามารถขนข้าวขึ้นยุ้งฉางได้หมด ชายหนุ่มจึงมีข้าวพอกินนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

พินูโย เทพที่มีร่างเป็นเหยี่ยว และสถิตย์อยู่บนฟ้า จึงเป็นผู้มีพระคุณอย่างใหญ่หลวงต่อชีวิต เมื่อใดที่เริ่มต้นฤดูกาลแห่งการผลิตใหม่จะต้องมีการไถ่ข้าว 9 กอ หรือ บือชึเบาะ อันเป็นแม่ข้าวแล้วอธิษฐานต่อพินูโย เมื่อนั้น พินูโยจะลงมาจากฟ้าเพื่อทำหน้าที่ในการดูแลข้าวในไร่นาให้เติบโตงอกงาม ให้ผลผลิตดี ไม่มีโรคแมลงมารบกวน พินูโยจะอยู่ดูแลข้าวจนถึงเวลานำข้าวขึ้นเก็บในยุ้งฉาง และมีการเลี้ยงของคุณพินูโยแล้ว จากนั้นจึงจะกลับไปสถิตย์อยู่บนฟ้าค้างเคิม จนกว่าจะเริ่มต้นฤดูการผลิตใหม่อีกครั้ง

พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวมีมาก และละเอียดอ่อนที่สุดในการบรรดาพิธีกรรมทั้งปวง ตั้งแต่เริ่มหยอดข้าว การดูแลโรคที่เกิดกับข้าว การรับขวัญข้าว การเกี่ยวข้าว การตีข้าว การขนข้าวขึ้นยุ้ง และการทำบุญข้าวใหม่ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความผูกพันอันลึกซึ้งที่คนกะเหรี่ยงมีต่อข้าว อันเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ที่ได้เลี้ยงชีวิตคนในแถบนี้มาเป็นเวลานานหลายศตวรรษ การปฏิบัติคนต่อต้นข้าวจะเต็มไปด้วยความเคารพบูชา เพราะถือว่าเป็นสิ่งมีพระคุณต่อชีวิต หากมีการทำให้ข้าวตกใจ เช่นจุดฟางข้าวให้ติดไฟ ดึงต้นข้าว ฯลฯ เชื่อกันว่าทำให้ขวัญข้าวหนีไป หรือพินูโยตกใจ จะต้องมีการทำบุญเรียกขวัญข้าว ในช่วงเดือนตุลาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ข้าวกำลังตั้งท้องจะมีพิธีเรียกขวัญให้กับพินูโย หรือที่เรียกว่า บือคู้ เพื่อให้พินูโย ดูแลข้าวให้ออกรวงงอกงามต่อไป

ศีลธรรมและวิถีแห่งการเป็นกะเหรี่ยงที่แท้

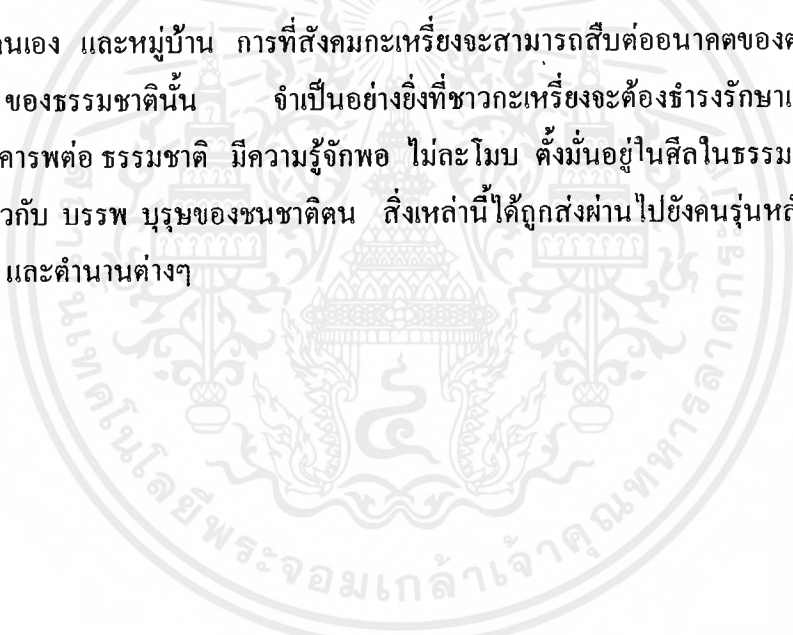
การมี “ศีลธรรม” ของคนกะเหรี่ยงไม่ใช่เพียงการถือศีล 5 แบบพุทธเท่านั้น หากยังกินความไปถึงการมีหลักคิด หลักปฏิบัติในแบบวิถีชีวิตของคนกะเหรี่ยง อันปฏิบัติตามกันมาตามคำสอนของญาติและคนเฒ่าคนแก่แต่โบราณ หลักคิดสำคัญนั้นคือการมีชีวิตที่สมณะ ไม่ละโมภโลกมาก ถ่อมตน รักความสงบ เคารพในธรรมชาติ และการเอื้อเฟื้อ การมีศีล มีธรรมจึงไม่ใช่เพียงแต่จะทำได้ ผู้ดี ปฏิบัติมีชีวิตที่สงบสุขเท่านั้น หากแต่สำหรับชาวกะเหรี่ยงแล้ว สิ่งนี้คือมรดกทางวัฒนธรรมที่จะต้องสืบต่อ เพื่อความอยู่รอดของสังคมนะเหรี่ยงเอง การละทิ้งศีลธรรมจึงเป็นการละทิ้งวัฒนธรรมของชนชาติตนเอง การมองชีวิต และการมองโลก ของชุมชนกะเหรี่ยง จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง เป็นสิ่งที่มิ เหตุผลทางประวัติศาสตร์ และเป็นเงื่อนไขสำคัญที่กำหนดความเปลี่ยนแปลงหรือไม่เปลี่ยนแปลงใน ปฏิสัมพันธ์ที่ชาวกะเหรี่ยงมีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพและทางสังคม เมื่อชุมชนเริ่มมีความสัมพันธ์กับรัฐ และสังคมภายนอก

คนกะเหรี่ยงเห็นว่า “ความเจริญ” และ “การพัฒนา” ซึ่งมาจากโครงการพัฒนาของรัฐนั้น เป็นสิ่งที่ทำลายความสงบสุขของชุมชนกะเหรี่ยง เพราะ “เจริญแต่วัตถุ จิตใจเสื่อม

ทรมอง มีแต่ปัญหา และความแตกแยก”

ชาวกะเหรี่ยงมีมโนทัศน์ที่ชัดเจนในการมองโลก และตำแหน่งแห่งที่ของมนุษย์ในโลก อันกว้างใหญ่นี้ “ความสมถะและถ่อมตน” อันเป็นแกนกลางของวิถีคิด ทำให้กะเหรี่ยงจัดวางตัวเองอยู่เพียงปลายสุด หรือด้านในสุดของระบบจักรวาลอันยิ่งใหญ่นี้ มนุษย์เป็นเพียงผู้เข้ามาของใช้ ธรรมชาติ เพื่อการยังชีพ ในขณะที่ธรรมชาติทั้งหลายล้วนมี “เจ้า (ของ)” อยู่แล้วทั้งสิ้น ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง ล้วนได้ถูกกำหนดไว้แล้ว

แผ่นดิน แม่น้ำ ต้นไม้ และข้าว ถือเป็นธรรมชาติแวดล้อมชุมชนกะเหรี่ยง ที่มีความสำคัญมากที่สุดในโลกทัศน์คนกะเหรี่ยง เป็นธรรมชาติที่ “มีชีวิต” อีกทั้งมีฐานะอยู่ “เหนือ” มนุษย์ การทำผิดแบบแผน หรือทำให้ระบบความสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไป ย่อมก่อให้เกิดผลอันร้ายแรงขึ้น ทั้งต่อตนเอง และหมู่บ้าน การที่สังคมกะเหรี่ยงจะสามารถสืบต่ออนาคตของตนเองได้โดยอาศัยการเกื้อกูล ของธรรมชาตินั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ชาวกะเหรี่ยงจะต้องธำรงรักษาแบบแผนการปฏิบัติตน ที่เคารพต่อ ธรรมชาติ มีความรู้จักพอ ไม่ละโมภ คั่งมั่นอยู่ในศีลในธรรม ด้วยวิถีคิด วิถีปฏิบัติเช่นเดียวกับ บรรพ บุรุษของชนชาติตน สิ่งเหล่านี้ได้ถูกส่งผ่านไปยังคนรุ่นหลังโดยผ่านคำสอน บทเพลง และตำนานต่างๆ

3.3 สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม และสาธารณสุข ของหมู่บ้านสะเนฟ่อง

เศรษฐกิจ

หลังจากประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า การทำไร่หมุนเวียนถูกจำกัดพื้นที่ ทำให้เกิดผลผลิตต่ำ พื้นดินไม่อุดมสมบูรณ์ ต้องใช้สารเคมี ภาระค่าใช้จ่ายมากขึ้น ชาวบ้านบางส่วนต้องออกไปหางานทำในเมือง

การศึกษาและวัฒนธรรม

หลักสูตรการสอนที่ไม่สอดคล้องกับชุมชน มีส่วนทำให้เด็กหลงลืมวัฒนธรรมท้องถิ่น มุ่งสอนให้เด็กรับและให้คุณค่ากับวัฒนธรรมของคนเมือง สถาบันครอบครัวไม่มีโอกาสในการปลูกฝัง แบบแผนความประพฤติให้กับเด็ก เนื่องจากเวลาส่วนมากของเด็กอยู่ในโรงเรียน และเด็กเองให้คุณค่า กับแบบแผนพฤติกรรมจากภายนอกมากกว่า ส่งผลให้ความเป็นกะเหรี่ยงจางลง และวิถีชีวิตที่ผูกพันกับ ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป

สาธารณสุข

การรักษาด้วยยาสมุนไพรน้อยลง เนื่องจากคนที่มีความรู้ด้านสมุนไพรน้อยลง และชาวบ้านนิยมรับการรักษาด้วยยาแผนปัจจุบัน เพราะความสะดวกสบายและรวดเร็วในการให้ผล แม้จะมีค่าใช้จ่ายตามมาก็ตาม

บทที่ 4

ขั้นตอนการทำงาน

4.1 ขั้นตอนการหาข้อมูล

นับจากสนใจเสนอหัวข้อโครงการ “การกำกับภาพยนตร์สารคดี ทัศนศึกษา
กะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร” ข้าพเจ้าจึงเริ่มค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับภาพยนตร์สารคดี การกำกับ
ภาพยนตร์สารคดี หากภาพยนตร์ตัวอย่างมาดูเพื่อเป็นแนวทางและสร้างแรงบันดาลใจ พร้อมกับ
ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชาวกะเหรี่ยงโปว์ในพื้นที่ตำบลไล่โว่ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีข้อมูลเป็นภาค
เอกสาร และเจ้าหน้าที่มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่า และพรรณพืชแห่งประเทศไทย ที่เคยเข้าไปทำงานใน
พื้นที่นั้น เมื่อได้รับความชัดเจนขึ้นในระดับหนึ่งถึงสิ่งที่ต้องการจะทำแล้วจึงเขียนเป็นใบโครงการเพื่อ
ขึ้นเสนอเป็นหัวข้อโครงการศิลปนิพนธ์

หลังจากเสนอหัวข้อโครงการผ่าน ด้วยความไม่มั่นใจใจนักของทั้งคณะกรรมการและ
ตัวข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าต้องการเข้าไปในพื้นที่ตำบลไล่โว่โดยเร็ว เพื่อไปเห็นด้วยตัวเองว่าวิถีชีวิตของ
ชาวกะเหรี่ยงที่แสนจะสงบเรียบง่ายตามที่ในหนังสือกล่าวไว้ และจากคำบอกเล่าของเจ้าหน้าที่มูลนิธิฯ
นั้น ยังมีอยู่จริงในสังคมปัจจุบันนี้หรือ จากข้อมูลที่มีอยู่นั้นฟังดูเป็นอุดมคติเหลือเชื่อจนข้าพเจ้า
ไม่มั่นใจ และเมื่อข้าพเจ้าได้เข้าพื้นที่ตำบลไล่โว่ครั้งแรก ในหมู่บ้านสะเนพ่อง ทุกตัวอักษรใน
หนังสือ และคำพูดที่ได้ยินมา ปรากฏเป็นภาพอยู่เบื้องหน้าให้เห็นจริงๆ ทั้งจากสภาพป่าที่อุดม
สมบูรณ์ และจิตใจของชาวบ้านที่ยังบริสุทธิ์ เป็นมิตร ดำรงชีวิตอย่างสมถะ สอดคล้องกับธรรมชาติ
ยิ่งทำให้ภาพวิถีชีวิตที่งดงามปรากฏชัดขึ้น สิ่งที่ได้กลับมาสำหรับการทำงานและขึ้น เสนองาน
ครั้งต่อไปคือ ประเด็นที่ชัดเจนขึ้นที่ต้องการนำเสนอ และความมั่นใจในข้อมูลที่มีอยู่ว่า มันเป็นเรื่องจริง

จากนั้นจึงขึ้นเสนองานเป็นข้อมูลสรุป เกี่ยวกับการกำกับภาพยนตร์สารคดี และ
เนื้อหาโดยย่อในประเด็น “ความสงบ เรียบง่ายจากวิถีชีวิตตามธรรมชาติ” ปัญหาคือ ยังคงเป็น
ประเด็นที่กว้างเกินไป สาเหตุเนื่องจากข้าพเจ้ายังไม่เห็นวิถีชีวิตของพวกเขาอย่างเข้าใจในประเด็น
ใดได้มากพอ จึงเข้าพื้นที่หมู่บ้านสะเนพ่องอีกครั้งเพื่อหาข้อมูลลงลึกในประเด็นที่ตั้งไว้ โดยต้อง
การข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนกะเหรี่ยงกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นในลักษณะ กลมกลืน ฟังหา
และเคารพ แล้วจึงกลับมาสรุปข้อมูล เนื้อหาที่ภาพยนตร์สารคดีต้องการนำเสนอ จากนั้นเริ่มเขียน
เป็นเค้าโครงเรื่อง เพื่อให้เห็นภาพโดยรวมว่าต้องการนำเสนออะไร ด้วยภาพที่มีความหมายอย่างไร

สรุปแนวทางของภาพยนตร์สารคดี กะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร

วัตถุประสงค์	<ul style="list-style-type: none">- เพื่อแสดงถึงวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโปว์ ในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร- เพื่อแสดงถึงแนวความคิดที่ว่ามนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ
กลุ่มเป้าหมาย	ชาย - หญิง อายุ 15 ปี ขึ้นไป การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป
ความคิดหลัก	ความเรียบง่าย งดงาม ซึ่งเกิดจากวิถีชีวิตตามธรรมชาติ
ความขัดแย้ง	การพัฒนา, แนวความคิด และแบบแผนพฤติกรรมจากภายนอกที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบเดิมของคนในชุมชน
สรุปข้อมูล	แนวความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของชาวกะเหรี่ยงโปว์ <ol style="list-style-type: none">1. เชื่อว่าธรรมชาติมีจิตวิญญาณ2. ตระหนักเสมอว่า คนเป็นเพียงผู้มาขอใช้ธรรมชาติเพื่อยังชีพให้อยู่รอด และยอมรับว่าคนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างกะเหรี่ยงโปว์กับธรรมชาติจึงมีลักษณะดังนี้ <ul style="list-style-type: none">- กลมกลืน และพึ่งพา เกี่ยวกับแบบแผนในการดำรงชีพทั่วไป ปลูกพืชเพื่อการยังชีพ เช่น อยู่อาศัยในบ้านที่ทำจากไม้ไผ่ ทำไร่ข้าว เก็บผักหาลาเป็นอาหาร ใช้สมุนไพรรักษาโรค เป็นต้น- เคารพ เป็นหัวใจสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แสดงออกในรูปแบบของประเพณี พิธีกรรม ข้องห้าม บทเพลง นิทาน

โครงสร้างวิธีการนำเสนอ

จากประเด็น วิธีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ
วิถีชีวิตประกอบด้วยอะไรบ้าง

นำเสนอโดยภาพของ วิธีชีวิตที่เรียบง่าย งดงาม
(ความคิดหลัก - CONCEPT)

- ภาพการดำรงชีวิตที่อาศัยธรรมชาติ
 - สัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมของการเคารพธรรมชาติ
เช่น พิธีกรรม ข้อห้าม บทเพลง นิทาน เป็นต้น
- ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสื่อสืบทอดแนวความคิดในการดำรงชีวิต
ที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ของชาวกะเหรี่ยงจากรุ่นผู้ใหญ่อุ่เด็กเรื่อยมา

เค้าโครงเรื่อง

1. “คนอยู่ในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร” เพื่อเปิดประเด็นการอยู่ร่วมกันของคนกับป่า

ภาพ - ป่าอันอุดมสมบูรณ์ ลำห้วย เสียงนก เสียงชะนี

- ลำห้วยไหลผ่านตัวหมู่บ้าน เสียงชาวบ้านพูดคุยกัน เสียงเด็กๆ พุดคุย หัวเราะ ชาวบ้านเดินเลียบห้วยไปเรื่อยๆ

2. “เพิ่มชีวิตให้สิ้นป่า” เพื่อแสดงถึงวิถีชีวิตที่กลมกลืน พึ่งพา และสอดคล้องกับธรรมชาติ เรียบง่าย สมถะ ไม่ครอบครอง มีความงามตามธรรมชาติ

ภาพ - ที่อยู่อาศัยเป็นบ้านไม้ไผ่

- เก็บผักหาปลาเป็นอาหาร

- ลำห้วยที่ไหลผ่านหมู่บ้านเป็นทั้งที่อาบน้ำ ซักผ้า หาอาหาร เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

- ทำไร่ข้าวเป็นเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ ในไร่ปลูกแซมด้วยพืชผัก และดอกไม้เพื่อใช้ในงานพิธีกรรม

- ชาวบ้านช่วยกันเกี่ยวข้าว ฟาดข้าว ขนข้าวจากไร่กลับมาหมู่บ้าน ค่ำข้าว ในหมู่บ้านกลับมาใช้ชีวิตชีวาอีกครั้ง

- มีงานพิธีฟาดข้าว และทำบุญข้าวใหม่

- ตอนกลางคืน แต่ละบ้านจุดตะเกียงให้แสงสว่าง นั่งพูดคุยกัน เล่นกีตาร์ เล่นดนตรี ร้องเพลง

3. “ความขัดแย้ง” เพื่อแสดงถึงความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามา กับ ความงามของวิถีชีวิตแบบเดิม

ภาพ - มีร้านขายของขบเคี้ยวในหมู่บ้าน ของขบเคี้ยวทั้งหลายตามทางเดิน

- ชาวบ้านบางคนต้องออกไปหางานทำในเมือง เพื่อมีรายได้ให้พอกับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น

- การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากผู้ใหญ่สู่เด็กลดลง ทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ แบบแผน

พฤติกรรมใหม่

- สัมภาษณ์เด็กๆ (ค่อนข้างละทิ้งวัฒนธรรมเดิม)

4. “คนของป่าทุ่งใหญ่นเรศวร” เพื่อบอกว่าพวกเขาพอใจที่จะดำรงชีวิตอยู่แบบเดิม มีป่าเป็นบ้านของพวกเขา

ภาพ - สัมภาษณ์เด็กๆ (พวกเขายังคงมีความรัก และเคารพธรรมชาติ)

- สัมภาษณ์ชาวบ้านที่เคยไปทำงานในเมือง (วิถีชีวิตแบบเดิมนี่ พวกเขามีความสุขมากกว่า)

หลังจากมีประเด็นที่ชัดเจน มีภาพคร่าวๆ ของเรื่องราวทั้งหมด จึงเข้าพื้นที่เพื่อถ่ายทำเป็น SCREEN TEST ทดสอบดูว่าภาพ, วิธีการเล่าเรื่อง ที่คิดไว้ว่าสามารถสื่อความหมายได้นั้น เป็นไปตามที่คิดไว้ได้จริงหรือไม่ ซึ่งปรากฏว่าภาพที่ถ่ายทำมาได้ ก็เป็นเหมือนเพียงการบันทึกภาพชีวิตประจำวันทั่วไป ไม่สามารถสื่อความหมายได้อย่างที่ต้องการ ยังบอกไม่ได้ว่าพวกเขาคือชนเผ่ากะเหรี่ยงที่มีเอกลักษณ์ ผูกพันกับป่า เคารพธรรมชาติอย่างไร เนื่องจากประเด็น และมุมมองยังไม่ชัดเจน ความหมายของวิถีปฏิบัติในวิถีชีวิตของพวกเขา นั้น ข้าพเจ้ายังสัมผัสได้แค่เพียงผิวเผินเท่านั้น

4.2 ขั้นตอนการเขียนบทภาพยนตร์

ข้าพเจ้าเลือกที่จะไม่ใช่เสียงบรรยายในภาพยนตร์สารคดี เพราะต้องการให้เป็นการเล่าเรื่องด้วยภาพ สื่อด้วยภาพที่มีความหมาย เพราะเสียงบรรยายจะเป็นการจำกัดความคิดและจินตนาการของผู้ชม แต่จากการ SCREEN TEST ที่ผ่านมามองว่า ข้าพเจ้ายังไม่สามารถเลือกภาพที่มีความหมายอย่างที่ต้องการมาใช้ได้ ภาพยนตร์สารคดีเรื่องนี้จึงอาจออกมาเป็นแค่การบันทึกภาพเหตุการณ์ทั่วไป ดังนั้นจึงมีการสร้างเรื่องราว รวมทั้งใช้นิทาน ตำนาน และเพลง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และน่าสนใจของชาวกะเหรี่ยง มาเป็นสิ่งที่ช่วยอธิบายคติความเชื่อของพวกเขา

จากเค้าโครงเรื่อง พัฒนาเป็นโครงร่างบทภาพยนตร์ที่มีรายละเอียดมากขึ้น มีวิธีการเล่าเรื่องที่ชัดเจน มีการวางตัวละครดำเนินเรื่องเพื่อให้เรื่องมีความต่อเนื่อง มีสิ่งให้ผู้ชมติดตามในลักษณะเดียวกับภาพยนตร์บันเทิง แต่ทุกสิ่งที่ตัวละครทำคือสิ่งที่พวกเขาทำอยู่เป็นปกติในชีวิตจริง

จากโครงร่างบทภาพยนตร์ มีข้อแก้ไขในบทภาพยนตร์ ดังนี้

1. โครงร่างบทภาพยนตร์มีเนื้อหายาวเกินไป
2. เปลี่ยนจากใช้ตำนานมาช่วยเล่าเรื่อง เป็นใช้เพลง ซึ่งนอกจากบอกความหมายแล้ว ยังสามารถสร้างบรรยากาศให้กับภาพยนตร์ได้มากกว่า
3. เปลี่ยนครอบครัวดำเนินเรื่อง เนื่องจากครอบครัวเดิม มีคนตั้งครุฑ และป่วย เข้ารักษาตัวในกรุงเทพฯ จึงไม่สะดวกในการถ่ายทำ

โครงร่างบทภาพยนตร์สารคดี เรื่อง กะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร

ภาพ

เสียง

ตอนที่ 1 คนในป่า

- ในป่าอันอุดมสมบูรณ์ ต้นไม้ใหญ่สูงตระหง่าน
นกและชะนีตามยอดไม้ส่งเสียงร้องก้องป่า แมลงและดอกไม้
ป่านานาชนิดช่วยเพิ่มสีสันในผืนป่า น้ำตกเล็กๆ จากยอดเขา
ไหลลงมาเป็นลำห้วยใส ลัดเลาะไปตามลำห้วย ได้ต้นไม้ริม
ห้วย มีเด็กๆ 5-6 คน นั่งล้อมรอบหญิงสูงอายุท่าทางใจดี
คนหนึ่งซึ่งกำลังเล่านิทาน

- เสียงบรรยากาศ เสียงนก
เสียงชะนี เสียงน้ำไหล
- ตำนาน... (กาลครั้งหนึ่ง
นานมาแล้ว) เสียงหญิงสูงอายุ
คนหนึ่งเล่านิทานเรื่องสามพี่น้อง
(เกี่ยวกับกำเนิดแม่น้ำรันตี ซึ่ง
เปรี๊ยะบเสมี อนุเสี นเล็ อดของ
ชาวกะเหรี่ยงทุ่งใหญ่นเรศวร ซึ่งจะ
ไหลไปรวมกับแม่น้ำอีกสองสาย
แล้วรวมกันเป็นแม่น้ำแคว)

ตอนที่ 2 วิถีชีวิตดั้งเดิม

- ตอนเช้า สะนอก เด็กชายอายุ 13 ปี, น้องชายอายุ
5 ปี และเด็กๆ อีก 2-3 คน เคียนเกียบห้วยตกลา เก็บผักกูด

- เสียงเล่านิทานกัน

- ในหมู่บ้าน บ้านไม้ไผ่กระจายกันอยู่ตามที่ราบกลาง
หุบเขา สะนอกกับน้องชายเดินผ่านบ้าน ชาวบ้านตัดฟัน
หุงข้าว ทักทายกันอย่างเป็นมิตร ชาวบ้านชวนสะนอกกิน
ข้าว สะนอกแบ่งผักที่เก็บมาส่วนหนึ่งให้

- เสียงเล่านิทานค่อยๆ เบาลง
เสียงบรรยากาศ เสียงพูดคุยกัน

- เด็กทั้งสองเดินมาถึงบ้านตัวเอง ขึ้นบ้าน เอาผัก
และปลาให้พี่สาวทำกับข้าว

- เสียงบรรยากาศ เสียง
พูดคุย

- ในครัวมีแดง และฟักทอง ที่เก็บมาจากไร่อยู่เป็น
จำนวนมาก ในตะกร้า

- เสียงบรรยากาศ พูดคุย

- กินข้าวกัน กับน้ำพริก ผักคั้ม แดง

กัน

ภาพ

เสียง

- คอนสาย พี่ปอย พี่ชายคนโตอายุประมาณ 23 ปี และสะนอก เดินสะพานข้ามเข้าป่าเพื่อหาที่นั่งวาดรูป ระหว่าง ทักทายกัน ทางเจอชาวบ้านที่กำลังเดินไปไร่ ทักทายกัน พี่ปอยสอนสะนอกเรื่องต้นไม้ และสมุนไพร

- พี่ปอยกับสะนอกนั่งวาดรูป

- ตัดกลับมาที่ริมห้วย หญิงสูงอายุและเด็กๆ นั่งคุยกัน เริ่มนิทานเรื่องใหม่ เด็กๆ ตั้งใจฟัง

- ไร่ข้าว เซอร์รี่(น้องสาวพี่ปอย) และสามี มาดูไร่ข้าวกำลังตั้งท้อง เป็นทุ่งข้าวสีเหลืองอร่าม มีดอกไม้ที่ใช้ในพิธีกรรมปลูกแซมอยู่กับต้นข้าว

- เซอร์รี่กับสามีช่วยกันเกี่ยวข้าว

- ตอนกลางคืน ชาวบ้านมาช่วยกันฟาดข้าวที่ไร่ มีการร้องเพลงให้จังหวะ หนุ่มสาวช่วยกันเป็นคู่ๆ เด็กๆ วิ่ง เล่นในไร่กันอย่างสนุกสนาน

ตอนที่ 3 ความเปลี่ยนแปลง

- หมู่บ้านตอนเช้า เด็กๆ เดินไปโรงเรียน แวะซื้อขนมที่ร้านค้า ทั้งของขนมเต็มพื้น บ้านบางหลังใช้หลังคาตั้งกะติ แต่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นหลังคามุงจากอยู่ ร้าน บ้าน และร้านค้าค้าเปิดวิทยุเพลงไทย - สากล และเพลงสากลดังถื่น

- สัมภาษณ์เด็กๆ ที่โรงเรียน

- เสียงบรรยากาศ พุดคุย

- พุดคุยกัน เรื่องสิ่งที่คุ้มครองธรรมชาติและมนุษย์ เรื่องบุญคุณของแผ่นดิน แม่น้ำ ต้นไม้ และข้าว เริ่มนิทานเรื่องใหม่เกี่ยวกับข้าว และพิณโย ตำนาน

- เสียงเล่านิทาน

- เสียงเล่านิทาน

- เสียงบรรยากาศ ชาว

บ้านร้องเพลง สนุกสนาน

- เสียงเพลงไทย - สากล

และเพลงสากลจากร้านวิทยุตาม

บ้าน และร้านค้า

- เด็กบางคนขึ้นชมพฤติกรรมสังคมเมือง อยากเรียนสูงๆ ทำงานในเมือง มีเงินเยอะๆ

ภาพ

เสียง

- สัมภาษณ์ชาวบ้านหนุ่มสาว

- ชาวบ้านบางคนเคยไป

ทำงานในเมืองมาแล้ว เขาได้เงิน
มาแต่ก็ไม่ได้ทำให้ชีวิตเขามีความสุข
ขึ้น

- สัมภาษณ์คนเฒ่าคนแก่

- พูดถึงความรู้สึก ที่เห็น
สิ่งต่างๆ เปลี่ยนไป คิดถึงวิถีชีวิตที่
เคยสงบสุขกว่านี้ในสมัยก่อน

ตอนที่ 4 ป้าคือบ้านของพวกเขา พวกเขาคือคนของป้า

- คอนเสิร์ต สะท้อนการเล่นกีตาร์ ร้องเพลงวัยรุ่น

- เสียงกีตาร์ เสียง

ตามสมัยนิยมอยู่ที่บ้าน พี่ปอยเดินลงจากบ้าน

บรรยากาศ

- พี่ปอยมาบ้านพี่จี พี่จีสอนนาเค้ให้พี่ปอย

- เสียงพูดคุย เสียงนาเค้

- เด็กๆ เดินออกมาจากบ้านตัวเอง มารวมกันที่

- เสียงบรรยากาศ

ห้วย พร้อมตะกร้าเก็บผัก เบ็ดตกปลา แหจับปลา แยกย้าย

กันไปเป็นกลุ่มๆ ไปเก็บผัก หาปลา บางคนเด็ดใบไม้มา

เป่าเป็นลูกโป่งเล่นกันอย่างสนุกสนาน ร่าเริง บางคนซัก

ผ้าอูริม-ห้วย แล้วเด็กๆ ทั้งหมดก็กลับมารวมกันที่ห้วยอีก

ครั้ง เล่นน้ำด้วยกันเสียงดังลั่นป่า

- พี่ปอยกับพี่จีคุยกัน พี่จีเล่นนาเค้ให้ฟัง เพลงเกี่ยว

- เสียงบรรยากาศ เสียง

กับวิถีชีวิตของคนกะเหรี่ยง

นาเค้

- พี่ปอยเดินกลับบ้าน เริ่มค่ำแล้ว แวะคุยที่บ้าน

- เสียงบรรยากาศ เสียง

ต่างๆ เรื่องงานทำบุญข้าวใหม่ในวันพຽງนี้ เด็กๆ ตื่นเต้น พูดคุย

ทุกคนมีความสุข ช่วยกันเตรียมงาน ทำขนม

- เช้าวันรุ่งขึ้น งานทำบุญข้าวใหม่- ขอบคุณพิบูลย์

- เสียงบรรยากาศ เสียง

ชาวบ้านแต่งกายด้วยเสื้อผ้าของชนเผ่า เด็กหญิงดูสวยงามใน นาเค้

ชุดผ้าทอสีชาวบริสุทธ์ ทุกคนหน้าตาแจ่มใส มีความสุข

ภาพ

เสียง

- ริมหัวขี้เค็ม หมิงสูงอายุพูดคุยกับเด็กๆ

- เสียงบรรยากาศ เสียง
นาเค้ เด็กๆ พูดถึงความรักความ
ผูกพันที่มีต่อป่า ซึ่งเป็นบ้านของ
พวกเขา เสียงนาเค้ค่อยๆ เบาลง

บทภาพยนตร์สารคดี เรื่อง กะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร

ภาพ

เสียง

ตอน A คนในป่า

ฉาก 1A ป่า/ ภายนอก/ กลางวัน

- 1.ELS. ภูเขา
 - 2.LS. ป่าไผ่
 - 3.CU. นกเกาะที่กิ่งไผ่
 - 4.LS. ลำห้วย
- INSERT ดอกไม้ แมลง

เสียงแม่เล่านิทาน “กาลครั้งหนึ่ง ที่ตรงนี้เป็นป่าใหญ่ มีสัตว์ป่า มีต้นไม้ และหน้ ัมี ะยะ ยังไม่ได้เป็นหมู่บ้านเหมือนอย่างเดีวนี้ เพราะว่ายังไม่มีแม่น้ำ มีแต่ผู้หญิงคนหนึ่งปลูกกระท่อมไม้ไผ่อยู่ใกล้ๆ ต้นชาพลู ป่าคนนี้มีลูกชาย 3 คน”

ฉาก 2A บ้าน/ ภายใน/ กลางคืน

- 5.CU. ตะเกียง
- 6.CU. หน้าหญิงคนหนึ่งกำลังเล่านิทาน
- 7.CU. หน้าปี่มือ ลูกสาวอายุ 10 ปี นอนฟังนิทานอย่างตั้งใจ
- 8.MS. แม่กับลูก

“ที่จริงตอนแรกป่าแกก็อยู่ในหมู่บ้าน พอแกห้องลูกชายคนแรก ลูกคนแรกถูกเสือขบคาย แกเลยแต่งงานใหม่ พอห้องลูกชายคนที่สอง ลูกคนที่สองก็เป็นไข้ป่าตาย แล้วแกก็มีลูกชายคนที่สาม ลูกคนนี้ก็ตายอีก ลูกกระวังขวิด ป่าเศร้ามาก ไม่อยากอยู่ในหมู่บ้านอีก เพราะมองไปทางไหนก็ชวนให้คิดถึงลูกทั้งสามคน แกเลยพาลูกออกมาปลูกกระท่อมอยู่ในป่า”

ภาพ

เสียง

ฉาก 3A ริมห้วย/ ภายนอก/ เช้า

9. LS. ลำห้วย

10. MS. ริมห้วย เป็นดงผักกูด

11. CU. ยอดผักกูด มือปี่มือ เค็ดผักกูด

12. MS. ปี่มือเก็บผักกูด

13. MLS. ปี่มือเก็บผักกูด เดินออกไป

14. MS. เดินมาที่ท่าน้ำ ถ้างผักกูด

15. LS. ตักน้ำ ลุกขึ้น แล้วเดินออกไป

“ลูกชายป้าทุกคนเป็นคนดีมาก กตัญญูดูแล
แม่ทุกอย่าง ทั้งทำไร่ หาหน่อไม้ เก็บเห็ด
พอมีเวลาก็ร้องเพลงให้แม่ฟังด้วย คนเป็นแม่
จึงมีความสุขมาก”

เสียงบรรยายภาค

ตอน B ความสัมพันธ์ของคนกับป่า

ฉาก 1B บ้าน/ ภายนอก/ เช้า

16. MS. กองไฟหน้าบ้านกำลังจะมอด

เสียงบรรยายภาค

17. ELS. บ้าน เห็นภูเขาสูงใหญ่อยู่ด้านหลัง
ปี่มือเดินเข้ามา

18. MS. ปี่มือเดินขึ้นบันได

ฉาก 2B หมู่บ้าน/ ภายนอก/ เช้า

19. CU. ปลาในมือ

เสียงบรรยายภาค พุดคุยกัน

20. MS. อะแง่ง เด็กชายอายุ 12 ปี เดินหิ้วปลาที่เพิ่ง
หามาได้ไปตามทางเดินในหมู่บ้าน

ภาพ

เสียง

21. MLS. อะเซ่งเดินผ่านบ้านเรือน ทักทายกับชาว
บ้าน

- INSERT ชาวบ้านที่อะเซ่งเดินผ่าน คำข้าว ตาก
พริก ไปไร่ ทอผ้า

ฉาก 3B บ้าน/ ภายใน/ เข้า

22. MLS. แม่ พ่อ และปี่มือช่วยกันทำกับข้าว อะเซ่ง เสียงบรรยากาศ หุดคุ้ยกัน
เดินเข้ามา ปี่มือดีใจเมื่อเห็นปลา

- INSERT อาหารและเครื่องใช้จากธรรมชาติ

ฉาก 4B หน้าโรงเรียน/ ภายนอก/ สาย

23.MS. พระอาทิตย์ขึ้นหลังเขา เสียงบรรยากาศ

24.MLS. ปี่มือ อะเซ่ง และเพื่อนๆ ในชุดนักเรียน
เดินข้ามสะพาน

25.MLS. เด็กนักเรียนเดินเข้าโรงเรียน

ฉาก 5B ในป่า/ ภายนอก/ สาย

26.CU. ตะกร้า

27. MLS. แม่กับพ่อเดินแบกตะกร้าเข้าป่า แม่ร้อง เสียงบรรยากาศ เสียงแม่ร้องเพลง
เพลงภาษากะเหรี่ยงอย่างอารมณ์ดี

ภาพ

เสียง

ฉาก 6B โรงเรียน/ ภายนอก/ กลางวัน

28. CU. ขนมหุ่นของๆ มือเด็กหยิบไป เสียงบรรยากาศ
29. MS. เด็กจ่ายเงินให้แม่ค้าแล้ววิ่งเข้าโรงเรียน
30. MS. สัมภาษณ์เด็กๆ ในโรงเรียน เสียงสัมภาษณ์: แสดงถึงการรุกของวัฒนธรรมเมือง, ค่านิยมใหม่, แบบแผนพฤติกรรมใหม่

ฉาก 7B ในป่า/ ภายนอก /สาย

31. LS. แม่กับพ่อช่วยกันเก็บพืชผักต่างๆ ในป่า เพลงเกี่ยวกับช่งทงรี (แม่ธรณี)
- INSERT บรรยากาศและรายละเอียด

ฉาก 8B ริมห้วย/ ภายนอก/ กลางวัน

32. CU. เเงพระอาทิตย์เป็นประกายระยิบระยับในน้ำ เพลงเกี่ยวกับโพโตคี (แม่คงคา)
33. LS. พ่อแม่ลูก ช่วยกันตัดไม้ ผูกแพ แล้วล่องไปตามลำห้วย
- INSERT บรรยากาศและรายละเอียด

ฉาก 9B บ้าน/ ภายนอก/ กลางวัน

34. LS. พ่อแม่ลูก ช่วยกันสร้างบ้านหลังใหม่จากไม้ เสียงบรรยากาศ
- ไม้ที่ล่องแพมา
- INSERT บรรยากาศและรายละเอียด

ภาพ

เสียง

ฉาก 10B เจดีย์/ ภายนอก/ กลางคืน

35. ELS. หมู่บ้านตอนกลางคืน เห็นพระจันทร์คืนวัน เสียงบรรยากาศ

พระ

36. CU. เทียนปักอยู่ที่ฐานเจดีย์ มีดอกไม้วางอยู่ข้างๆ

37. MS. ชาวบ้านไหว้เจดีย์ ตีระฆัง เสียงระฆัง

38. LS. เจดีย์ มีเทียนปักอยู่ เสียงระฆังดังต่อเนื่อง

ฉาก 11B บ้าน/ ภายใน/ กลางคืน

39. CU. หน้าแม่เล่านิทาน

40. MS. แม่กับลูก

41. CU. หน้าลูก

“ทั้งสามพี่น้องไม่เคยทะเลาะกันเลย และอยู่กันอย่างมีความสุขมานานจนแม่ตาย สามพี่น้องก็ไม่ว่าจะทำอะไรอีก อยากจะท่องเที่ยวแต่ก็ออกจากป่าไม่ถูก จนน้องคนเล็กพูดว่า ถ้าเราเป็นนกก็ดีสินะ เราจะบินเที่ยวไปให้ไกลๆ เลย เราจะได้ร้องเพลงให้คนอื่นฟัง แทนแม่ของเราด้วย พอพูดจบ สามพี่น้องก็กลายเป็นนกสามตัว บินปรู้อออกไปท่องเที่ยว แถมยังร้องเพลงเพราะๆ กล่อมป่าด้วย แต่นกสามพี่น้องก็เกือบถูกยิง พี่ใหญ่จึงบ่นว่า เฮ้อ เป็นนกนี่ไม่สนุกเลย จะเที่ยวแต่ละทีก็ต้องออกแรงบินไกลๆ แถมยังถูกคนใจร้ายจ้องยิงอีก นั่นนะสิ มีอะไรบ้างนะที่ได้ทั้งเที่ยวทั้งไม่ต้องออกแรงมาก และก็เป็นที่

ภาพ

เสียง

ประโยชน์กับคนอื่นด้วย น้องกลางออก
ความเห็น เป็นลำธารโง่งละ น้องเล็กบอก
จริงสิ จริงด้วย ว่าแล้วสามพี่น้องก็กลายเป็น
เป็นลำธารสามสาย ที่ได้ท่องเที่ยวไปไม่หยุด
หย่อน และมีประโยชน์ต่อทุกชีวิตด้วย
น้องเล็กอยู่ที่นี่ แม่น้ำรันตี อีกสองสาย ก็เป็น
ของกาเรีย กับบีคลี่”

ฉาก 12B บ้าน/ ภายใน/ เช้าตรู่

42. LS. บ้าน ฟ้าเริ่มสาง

เสียงบรรยากาศ เสียงพูดคุย

43. MS. แม่ฝัดข้าวอยู่ที่ชานบ้าน

44. CU. เมล็ดข้าวในกระด้ง

เพลงเกี่ยวกับฟิบีโอโฮย (แม่โพสพ)

ฉาก 13B ไร่ข้าว/ ภายนอก/ กลางวัน

45. ELS. ไร่ข้าวเขียวขจี

เพลงเกี่ยวกับฟิบีโอโฮย (แม่โพสพ)

46. MS. ต้นข้าว

47. CU. ดอกไม้ในไร่

ฉาก 14B ไร่ข้าว/ ภายนอก/ กลางวัน

48. CU. มือเกี่ยวข้าว

เพลงเกี่ยวกับฟิบีโอโฮย (แม่โพสพ)

49. LS. คนก้มเกี่ยวข้าว

50. ELS. ไร่ข้าวที่ถูกเกี่ยวแล้ว

51. LS. คนแบกฟ่อนข้าว

52. CU. รวงข้าวที่ลานฟาดข้าว

ภาพ

เสียง

53. LS. ลานฟาดข้าว

ฉาก 15B ไร่ข้าว/ ภายนอก/ กลางคืน

54. CU. ไหว้พระ เพลงเกี่ยวกับพื๋อโฮ่ย (แม่โพสพ)

55. LS. ขบวนธงเดินมา ส่งเสียงดังรื่นเริง เสียงบรรยากาศ

56. LS. ชาวบ้านช่วยกันฟาดข้าว ร้องเพลงให้จังหวะ

57. CU. เมล็ดข้าวจากรวงที่ถูกฟาดกับแคร่ไม้ไผ่ร่วง
ลงสู่พื้น

- INSERT บรรยากาศและรายละเอียด

ฉาก 16B หน้าบ้าน/ ภายนอก/ กลางวัน

58. CU. เมล็ดข้าวที่ถูกเทจากกระสอบลงบนเสื่อ เพลงเกี่ยวกับพื๋อโฮ่ย (แม่โพสพ)

59. MS. แม่กลี๋ยเมล็ดข้าวบนเสื่อ

60. CU. เมล็ดข้าวถูกเทลงในครกกระเดื่อง คำข้าว

61. MS. อะแข่งกำลังคำข้าว

62. MS. ตักข้าวที่ตำแล้วในครกกระเดื่องออกมาใส่
กระด้ง

63. CU. เมล็ดข้าวที่ถูกตำแล้ว

ฉาก 17B ลานพิธี/ ภายนอก/ กลางวัน

64. LS. บรรยากาศก่อนเริ่มพิธี เพลงเกี่ยวกับพื๋อโฮ่ย (แม่โพสพ)

65. MS. คนเริ่มเข้าไปในบริเวณประกอบพิธี

66. LS. ทำพิธีเรียกขวัญพื๋อโฮ่ย เสียงบรรยากาศ

67. MS. ทำพิธีผูกข้อมือ เรียกขวัญให้คนร่วมพิธี

ภาพ

เสียง

- INSERT บรรยากาศและรายละเอียด

ฉาก 18B บ้าน/ ภายใน/ เข้าตรู่

68. MS. แม่ผัดข้าวจนเสร็จ

เพลงเกี่ยวกับพื๋อโฮย (แม่โพสพ)

69. MS. แม่หุงข้าว

ตอน C คนของป่า ป่าคือบ้าน

ฉาก 1C หมูบ้าน/ ภายนอก/ เย็น

70. LS. โรงเรียนเล็ก เด็กๆ รีบวิ่งออกจาก
โรงเรียน

เสียงบรรยากาศ และดนตรีประกอบ

71. MS. เด็กเปลี่ยนเสื้อผ้าจากชุดนักเรียนเป็นชุดอยู่
บ้าน

72. MS. เด็กตัดไม้ ทำดาบ

73. LS. เด็กๆ เล่นต่อสู้กัน

74. LS. เด็กๆ เค็ดใบไม้ แล้วเป่าเป็นลูกโป่ง

75. CU. เด็กเป่าลูกโป่งจากก้านใบไม้

76. MS. เด็กเล่นเรือ

77. LS. เด็กๆ ฆมหาหอยในห้วย

78. LS. เด็กๆ เล่นน้ำ

- INSERT บรรยากาศ และรายละเอียด

ฉาก 2C บ้าน/ ภายใน/ กลางคืน

79. MS. แม่คุยกับลูก

แม่ “เมื่อถึงถิ่นไหนแล้วนะ”

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพ

เสียง

- 80. CU. หน้าแม่เล่านิทานต่อ
- 81. CU. หน้าลูกฟัง เริ่มหา
- 82. MS. แม่กับลูก

ลูก “สามพี่น้อง กลายเป็นแม่น้ำสามสาย วัน
ดี ของกาเรีย บิดี”

“ใช่ ต่างคนต่างท้องเกี่ยวกันไปเรื่อยๆ จนมี
คืนหนึ่ง ลำธารทั้งสามสายฝืนถึงกันด้วย
ความคิดถึง แม่ที่อยู่บนสวรรค์ส่งสารลูก
เลยอธิษฐานขอให้ตัวเองกลายเป็นฝน ตกลง
มาถึง 7 วัน 7 คืน เต็มน้ำในลำธารทั้งสาม
สาย ให้ลูกได้มีแรงไหลมาเจอกันเร็วๆ
ลำธารจึงใหญ่ขึ้น ๆ กลายเป็นแม่น้ำในที่สุด
เพราะได้น้ำจากแม่ของตัวเอง ในที่สุดแม่
น้ำสามพี่น้องก็มาพบกัน มาเล่าเรื่องราวที่ได้
ผจญภัยให้กันและกันฟัง และอยู่ด้วยกันเป็น
แม่น้ำใหญ่ที่ชื่อ แม่น้ำแคว”

- 83. CU. หน้าแม่เล่านิทานจบ
- 84. CU. หน้าลูก
- 85. MS. แม่กับลูก แม่ขี้ม ลูบหัวลูก

แม่ “จบแล้ว”
ลูก “เอาอีกเรื่องนะ”
แม่ “แม่ง่วงแล้ว ไว้พรุ่งนี้ค่อยเล่าอีก นอน
เถอะ”

แม่พยักหน้า ลูกขี้ม แล้วหลับตาลง

ลูก “3 เรื่องเลขนะ”

- 86. CU. มือแม่พัดตะเกียงให้ดับ

4.3 ขั้นตอนเตรียมการถ่ายทำ

งานก่อนการถ่ายทำภาพยนตร์ เป็นการวางโครงสร้างและแผนการดำเนินงานทั้งหมด เพื่อให้ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในสภาพพร้อม โดยไม่ล่าช้า และมีอุปสรรคน้อยที่สุด

จากบทภาพยนตร์ ก่อนการถ่ายทำข้าพเจ้าเตรียมการงานถ่ายทำ ดังนี้

1. แยกบทภาพยนตร์ (BREAKDOWN) ซึ่งเป็นการแยกรายละเอียดของฉากต่างๆ ออกเป็นหมวดหมู่ เพื่อใช้เป็นแนวทางกำหนดขอบเขต และเตรียมงานก่อนการถ่ายทำภาพยนตร์ เช่น อุปกรณ์, บุคคล, สถานที่ โดยแบ่งตามตัวละคร, สถานที่ และช่วงเวลาที่将会เกิดเหตุการณ์นั้นๆ เป็นคิวการถ่ายทำ
2. จัดตารางการถ่ายทำภาพยนตร์ (PRODUCTION PLAN) หลังจากที่ได้แยกรายละเอียดจากบทภาพยนตร์แล้ว จะทำให้เรารู้ปริมาณ และลักษณะงานโดยสังเขป แล้วจึงกำหนดช่วงเวลาการถ่ายทำ
3. นัดแนะ ทำความเข้าใจกับชาวบ้านในพื้นที่ที่จะเข้าไปถ่ายทำ โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นคนดำเนินเรื่อง เพื่อให้พวกเขาเข้าใจว่าเราเข้าไปทำอะไร เพื่ออะไร สร้างความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ
4. หาฉากและสถานที่ที่สวยงาม เหมาะแก่การถ่ายทำ สืบรวจว่าเวลาไหน แสงลงตรงไหน เวลาไหน สถานที่ไหนสวย เนื่องจากการถ่ายทำภาพยนตร์สารคดีเรื่องนี้ใช้แสงธรรมชาติทั้งหมด
5. จัดเตรียมอุปกรณ์
 - อุปกรณ์ที่ใช้ในการถ่ายทำ ได้แก่ กล้องวิดีโอ แอนติแคม ระบบคิจิตอล, แบตเตอรี่, เทปคิจิตอล, ขาตั้งกล้อง และที่ชาร์ตแบตเตอรี่ เป็นต้น
 - อุปกรณ์บันทึกเสียง ในการถ่ายทำบันทึกเสียงด้วยกล้องวิดีโอขณะถ่าย ส่วนการบันทึกเสียงเพลง ใช้เครื่องเทปบันทึกเสียง

ในการเตรียมการถ่ายทำ ต้องทำให้ทุกอย่างพร้อมที่สุด ความพร้อมของอุปกรณ์การถ่ายทำ เนื่องจากพื้นที่ที่ไปถ่ายเป็นป่า ห่างจากถนนใหญ่ค่อนข้างมาก และไกลจากเมือง หากขาดอะไร ต้องการอะไรเพิ่มเติม เป็นเรื่องที่ยาก ต้องพยายามทำร่างกายและจิตใจให้แข็งแรงเป็นอย่างยิ่ง และที่สำคัญ คือการทำความเข้าใจในสิ่งที่เรากำลังทำ ความหมายที่ต้องการในแต่ละฉาก แต่ละตอนของเรื่อง เพื่อเตรียมที่จะกำกับภาพยนตร์ให้เป็นไปตามที่ต้องการ

4.4 ขั้นตอนการถ่ายทำ

หลังจากเตรียมการถ่ายทำพร้อมแล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุดในการถ่ายทำ คือความพร้อมของผู้กำกับ ที่จะต้องพร้อมรับทุกสถานการณ์ โดยเฉพาะในการกำกับภาพยนตร์สารคดี ซึ่งสามารถควบคุมได้ยากกว่าภาพยนตร์บันเทิง ทั้งผู้ร่วมงานซึ่งไม่ใช่นักแสดงแต่เป็นชาวบ้านธรรมดา การถ่ายทำด้วยแสงธรรมชาติ ความไม่แน่นอนของสถานการณ์รอบๆตัว บทภาพยนตร์มีการแก้ไข ปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา สิ่งที่ต้องระลึกไว้ในใจอยู่เสมอคือ ประเด็นของเรื่องที่เราต้องการนำเสนอ การทำงานอย่างใจเย็น ยืดหยุ่น โดยที่ยังยึดประเด็นเดิมไว้ อาจจะทำให้เราได้มีข้อมูลใหม่ๆ มุมมองใหม่ๆ ภาพใหม่ๆ มาซื้อธิบาย สื่อความหมายถึงสิ่งที่เราตั้งใจไว้ได้

การถ่ายทำภาพยนตร์สารคดี กระทั่งในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ข้าพเจ้าได้เข้าถ่ายทำในพื้นที่แบ่ง 3 ช่วงเวลา ดังนี้

- 20 - 24 พฤศจิกายน 2541 เป็นการถ่ายทำช่วงเกี่ยวข้าว

ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ฝนตกหนัก พายุเข้า ไร่น้ำเสียหาย ทำให้ภาพที่ถ่ายทำมาได้ไม่สวยงามอย่างที่ตั้งใจ การจะเปลี่ยนไปถ่ายทำเหตุการณ์อื่นแทน ก็ไม่สามารถทำได้ เพราะฟ้าครึ้มทั้งวัน แสงไม่สวย ส่วนครอบครัวดำเนินเรื่องที่น่าคนแะไว้ มีปัญหาช่วยในการถ่ายทำไม่ได้ ดังที่กล่าวแล้วในช่วงการแก้ไขบทภาพยนตร์

- 9 - 15 ธันวาคม 2541 ถ่ายทำการฟาดข้าวในหมู่บ้านสะเนพ่อง และเด็ก ๆ กับธรรมชาติ, 19 ธันวาคม 2541 - 6 มกราคม 2542 ถ่ายทำพิธีฟาดข้าวของทั้งตำบล ที่หมู่บ้านจะแก และพิธีทำบุญข้าวใหม่ ที่หมู่บ้านชาละวะ

การถ่ายทำในช่วงนี้เป็นไปได้ช้า เพราะเป็นช่วงที่มีพิธีกรรมใกล้ๆ กัน ต้องเดินทางหลายวันในการไปถ่ายทำต่างหมู่บ้าน และฝนยังคงตกประปราย พิธีฟาดข้าว ซึ่งจัดในตอนกลางคืน มีปัญหาแสงไม่พอในการถ่ายทำ เข้าพื้นที่ช่วงนี้ได้เลือกครอบครัวดำเนินเรื่องครอบครัวใหม่ จากความล่าช้าในการถ่ายทำครั้งนี้ ทำให้ไม่สามารถทำงานขั้นตอนการตัดต่ออย่างหยาบ (ROUGH CUT) ได้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการถ่ายทำ

- 20 มกราคม - 9 กุมภาพันธ์ 2542 ถ่ายทำส่วนของครอบครัวดำเนินเรื่อง, สัมภาษณ์ กรณีไฟฟ้ากำลังจะเข้าหมู่บ้าน และอัดเพลงที่จะนำมาใช้ประกอบภาพยนตร์

การเข้าพื้นที่ในช่วงนี้ ทางราชการเพิ่งเข้าไปก่อนข้าพเจ้าไม่กี่วัน เพื่อทำสัญญากับชาวบ้านว่า จะนำไฟฟ้าและถนนเข้าสู่หมู่บ้านสะเนพ่อง ซึ่งมีทั้งชาวบ้านที่ต้องการและไม่ต้องการ แต่ที่แน่นอนคือความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่กำลังจะมาถึง ข้าพเจ้าจึงนำเรื่องนี้มาเป็นข้อขัดแย้งที่ชัดเจนขึ้น จำต้องได้มากขึ้น แต่ก็ยังมีปัญหาในการถ่ายทำครอบครัวดำเนินเรื่อง คือ จากที่พูดคุยกัน

ไว้ว่าจะมีการถ่ายทำการตัดไม้ ล่องแพ สร้างบ้านใหม่ ปรากฏว่าพวกเขายังไม่สามารถทำบ้านใหม่ ในช่วงนั้นได้ เพราะชาวกะเหรี่ยงมีความเชื่อว่า ในช่วงเดือนนั้นนกไม่ทำรัง ถ้าสร้างบ้านใหม่ หรือแต่งงาน จะไม่ดี รวมทั้งยังมีงานบุญประจำปีของหมู่บ้านข้างเคียง และทางหน่วยราชการ องค์กรต่างๆ เข้ามามาแจกผ้าห่มให้ชาวบ้าน ซึ่งแต่ละบ้านก็ต้องส่งตัวแทนไปรับผ้าห่ม ในระยะเวลาใกล้เคียงกันในช่วงนั้นถึง 2 - 3 ครั้ง ทำให้ไม่สามารถถ่ายทำได้ตามที่กำหนดไว้ จึงต้องมีการปรับบทภาพยนตร์ เพื่อให้การถ่ายทำเสร็จสิ้นทันเวลา โดยยังคงประเด็นและเนื้อหาเดิมไว้ให้ได้มากที่สุด

4.5 ขั้นตอนหลังการถ่ายทำ

การตัดต่อลำดับภาพเป็นการนำเอาภาพที่คัด และฉากมาต่อกันให้เป็นเรื่องที่สื่อสารได้ตามวัตถุประสงค์ มีความสำคัญในการลำดับเรื่อง สร้างอารมณ์ให้ผู้ดู และสื่อสารได้ลุ่มเป็นเป้าหมาย⁷ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เปรียบเสมือนหัวใจในการผลิตภาพยนตร์

จากการถ่ายทำที่ถ่ายไม่ได้ตามบทภาพยนตร์ ใจความสำคัญหลายๆ ตอนจึงลี้จใจไว้ขาดหายไป โดยเฉพาะในส่วนของครอบครัวดำเนินเรื่อง ขณะเดียวกัน ก็ได้พบประเด็นความขัดแย้งที่ชัดเจนขึ้น คือ เรื่องไฟฟ้า ที่กำลังจะเข้ามาในหมู่บ้าน จึงปรับบทภาพยนตร์อีกครั้ง เพื่อการตัดต่อ แต่โครงเรื่องโดยรวม และประเด็นสำคัญที่ต้องการนำเสนอ นั้น ยังคงใกล้เคียงกับบทภาพยนตร์ที่ใช้ในการถ่ายทำ

และเนื่องจากภาพยนตร์เรื่องนี้ ใช้เพลงพื้นเมืองของชาวกะเหรี่ยง มาประกอบเกือบตลอดเรื่อง ทั้งเพื่อสร้างอารมณ์ บรรยากาศที่แปลกไป และที่สำคัญคือ เพลงเหล่านี้สามารถบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของพวกเขา อธิบายทัศนคติ ความเชื่อ ที่เขามีต่อธรรมชาติ จึงต้องมีการแปลความหมายของบทเพลงที่นำมาใช้ เพื่อขึ้นเป็นคำบรรยายภาษาไทยให้ผู้ชมเข้าใจด้วย เพลงที่ใช้ประกอบภาพยนตร์สารคดีเรื่องนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ เพลงบรรเลง 1 เพลง และเพลงที่มีคำร้อง 2 เพลง ใช้ใน 3 ช่วงของเรื่อง

ช่วงแรก ตอนเปิดเรื่อง ด้วยสภาพป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นลักษณะพื้นที่อยู่อาศัยของพวกเขา มีนก ดอกไม้ ลำห้วย และเข้าสู่ตัวหมู่บ้าน เพื่อให้เห็นบรรยากาศภายในหมู่บ้านยามเช้า กิจกรรมที่พวกเขาทำกันเป็นปกติ เช่นดำข้าว ทอผ้า เลี้ยงวัว ในช่วงนี้ใช้เพลงบรรเลง โดยเครื่องดนตรี “แมนโคลิน” จากนั้นจึงพาเข้าสู่บ้านของครอบครัวดำเนินเรื่อง

⁷ สมาน งามสนิท, การผลิตภาพยนตร์ขั้นสูง (กรุงเทพมหานคร สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย

ธรรมาธิราช), หน้า 734.

ช่วงที่สอง หลังจากเปิดเรื่อง และตัวละครแล้ว จึงเข้าเนื้อหา เมื่อคนดำเนินเรื่อง ซึ่งเป็นหญิงวัยกลางคนคนหนึ่ง กำลังหุงข้าว จากนั้นจึงเล่าถึงเรื่องราวของ ข้าว และแม่โพสพ ช่วงนี้ใช้เพลงที่มีเนื้อร้อง โดยเครื่องดนตรี “นาเค้” ภาพเป็นเรื่องราวตั้งแต่การดูแลต้นข้าวในไร่ การเกี่ยวข้าวเมื่อข้าวออกรวง ฟาดข้าวจากรวงให้หล่นเป็นเมล็ด ต่ำข้าว ด้วยครกกระเดื่อง ฝัดข้าว จนเป็นข้าวใหม่ของปีนี้ และพิธีทำบุญข้าวใหม่ เพื่อเลี้ยงขอบคุณและเรียกขวัญแม่โพสพ จากนั้นจึงกลับไปเป็นเรื่องราวของครอบครัวดำเนินเรื่องต่อ เนื้อหาของเพลงที่ใช้ประกอบในช่วงนี้ มีความหมายดังนี้

“ขึ้น 13 ค่ำ เดือนมกราคม

ทุกๆ ปีเมื่อถึงวันนี้ งานบุญแม่โพสพจะเริ่มต้นขึ้น

ทำไร่นานา เราต้องอดทน แม่ธณิเรกต้องพึ่งพาอาศัย

ในวันนี้ เราจะเรียกขวัญแม่โพสพให้กลับมา

ร่างกายเราต้องพึ่งพาอาศัยข้าว เราจึงต้องพยายามยึดถือปฏิบัติ

แม่โพสพ เราต้องพึ่งพาอาศัย ปีละครั้งเราจึงมารวมกัน

งานบุญแม่โพสพ เราพร้อมใจกันทำปีละครั้ง

เรียกขวัญ ผูกข้อมือด้วยเส้นด้ายวงกลม เคาะจานกับห้วงบันได

จงกลับมา กลับมาเถิด กลับมาอยู่กับลูกหลาน

เรารำลึกถึง พระคุณของท่าน ขอให้พวกเรามีข้าวกินทุกคนถ้วนหน้า

ข้าวจากดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ ขอให้ลงมาอยู่กับข้าวของเรา

ในกระดิ่งที่ยิ่งใหญ่ นำมาให้ลูกหลานของท่านเถิด”

ช่วงที่สาม คือช่วง ตอนสุดท้ายของเรื่อง ซึ่งเป็นการสรุปสิ่งที่ต้องการจะนำเสนอ ด้วยภาพที่แสดงถึงความงดงามด้วยความเรียบง่ายของการดำรงชีวิตตามธรรมชาติ มีป่าเป็นแหล่งอาหาร เป็นที่เรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยตัวเอง เป็นบ้านของพวกเขา หรือในอีกแง่หนึ่งก็คือ พวกเขาเป็นคนของป่า เพลงที่ใช้ประกอบในช่วงสุดท้ายนี้ เป็นเพลงจากเครื่องดนตรี “นาเค้” มีเนื้อร้องซึ่งมีความหมาย ดังนี้

“ในตอนนี้ จะพุดถึงกะเหรียงโป้ว และกะเหรียงสะกอ ซึ่งเป็นพี่น้องกัน

อาศัยอยู่บนภูเขา อาศัยอยู่บริเวณ ดินน้ำลำธารเล็กๆ ระหว่างหุบเขา

กะเหรียงเราลำบากยิ่งนัก ไม่เคยรู้จักความเจริญ

ในป่าใหญ่ที่แสนจะเงียบเหงา พวกเราทำไร่เพียงพออยู่พอกิน

หมู่บ้านของเรามีต้นไม้สูงใหญ่ มีหน้าผาอยู่ข้างสองฝั่งห้วย

ห้วยชะเพราะเป็นสายน้ำที่เราใช้ แล้วไหลลงไปสู่แม่น้ำรันตีและแควน้อย
กะเหรี่ยงเราอยู่ในหุบเขา อยู่กับลิงกับค้าง
ไม้ตะเคียน ไม้แดง ไม้ปะเคาะ
เราได้อาศัยอยู่ได้ร่มเงามานานแสนนานแล้ว”

เมื่อถ่ายทำเสร็จแล้ว ก่อนเข้าห้องตัดต่อ ก็ต้องมีการเตรียมความพร้อมก่อนเช่นกัน เริ่มจากตรวจสอบภาพที่ถ่ายทำมาได้ทั้งหมด เพื่อคัดเลือกช็อตที่มีความหมายและมีความงามที่จะนำมาใช้ในการตัดต่อได้ จากนั้นจึงเรียงช็อตเป็นบทภาพยนตร์ที่จะใช้ในการตัดต่ออย่างละเอียดเพื่อการไม่เสียเวลาในห้องตัดต่อ และควรจะมีการกำหนดไว้ว่าในแต่ละช็อตนั้น ควรจะมีความยาวเท่าไรจึงจะเหมาะสม ไม่ขัดกับความรู้สึกกับคนดู ซึ่งการกำหนดความยาวของช็อตนี้เป็นขั้นตอนสำคัญของการตัดต่อ การกำหนดความยาวของช็อตอย่างเหมาะสมจะช่วยให้ภาพยนตร์นั้นสื่อความหมายได้ตามต้องการ และสามารถโน้มน้าวจิตใจคนดูให้มีอารมณ์ร่วมและความคิดคล้ายคามภาพยนตร์ได้โดยไม่รู้ตัว⁸ แต่จากความไม่พร้อมก่อนการเข้าห้องตัดต่อของข้าพเจ้า และไม่มีมีการตัดต่ออย่างหยาบ (ROUGH CUT) ก่อนการตัดต่อจริง (FINAL CUT) ทำให้ความยาวของช็อตเป็นไปอย่างขาดการวางแผน ไม่มีจังหวะ ภาพยนตร์จึงออกมาดูแล้วรู้สึกอึด ซ้ำ ลดความน่าสนใจลงไปกว่าที่ควรจะเป็น

เทคนิคในการตัดต่อ ใช้เพียงการตัดภาพ (CUT) และจางซ้อนภาพ (DISSOLVE) เนื่องจากเป็นภาพยนตร์ที่ต้องการแสดงถึงความงาม ความเรียบง่ายตามธรรมชาติ จึงไม่จำเป็นต้องใช้เทคนิคพิเศษ การตัดภาพใช้ในการตัดต่อเหตุการณ์ เรื่องราวทั่วไป ส่วนการจางซ้อนภาพใช้ในตอนเปิดเรื่อง แสดงสภาพธรรมชาติที่สวยงาม นุ่มนวล, ตอนผู้หญิงคนหนึ่งหุงข้าว แล้วย้อนเหตุการณ์เข้าสู่เรื่องของข้าว และตอนย้อนระยะเวลาขณะสวดในพิธีกรรม เพื่อให้เรื่องกระชับขึ้นเป็นต้น

การลำดับภาพมีทั้งการลำดับเรื่องแบบต่อเนื่อง คล้ายภาพยนตร์บันเทิง ที่มีการแสดงต่อเนื่องกันจากช็อตหนึ่งไปสู่อีกช็อตหนึ่ง และการดำเนินเรื่องแบบรวบรวมเอาภาพที่บันทึกมาต่อเข้าด้วยกัน โดยไม่มีการแสดงต่อเนื่อง แต่เมื่อนำภาพนั้นมาต่อเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสมจะทำให้

⁸ ปิยกุล เถาว์ณศิริ, การสร้างสรรค์และการผลิตภาพยนตร์เบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร สาขาวิชานิเทศศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช), หน้า 908.

เกิดเรื่องราวและความหมายขึ้น⁹ เช่น ในตอนสุดท้ายของเรื่องที่เป็นกลุ่มภาพแสดงถึงความสัมพันธ์
ความงดงามของวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงกับธรรมชาติ

ตัดต่อเป็นชิ้นงานสำเร็จ ภาพยนตร์สารคดี ความยาว 23 นาที วิดีโอเทประบบ
เบต้าแคม

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 918.
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 5

สรุป

5.1 สรุปปัญหาในการทำโครงการ

ตั้งแต่ เริ่มต้นหาหัวข้อโครงการ จนกระทั่งเสร็จสิ้นโครงการ สรุปปัญหา จำแนก เป็นข้อๆ ได้ดังนี้

5.1.1. การหาหัวข้อโครงการ

- ไม่มีความมุ่งมั่น และมั่นใจพอ ในการเริ่มต้นทำโครงการ
- หัวข้อที่อยากทำ เป็นไปได้ยาก หัวข้อที่เป็นไปได้ง่าย ไม่อยากทำ

5.1.2. การหาข้อมูล

- ข้อมูลเกี่ยวกับภาพยนตร์สารคดีมีน้อย ทั้งเอกสาร และภาพยนตร์ตัวอย่าง ทำให้ สับสน เสียเวลาอยู่กับการหาคำจำกัดความว่า สารคดี คือ อะไร ทั้งที่ควรจะให้เวลาศึกษา ข้อมูลของ เรื่องที่จะนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์สารคดีให้มาก เพื่อจับประเด็นที่น่าสนใจ และชัดเจนให้ ได้ตั้งแต่เริ่มแรก ซึ่งจะทำให้การหาข้อมูลในชั้นหลังลืกลดต่อไป มีแนวทางที่ชัดเจน

- เนื่องจากไม่มีประเด็นที่ชัดเจนในตอนเริ่มแรก ทำให้การหาข้อมูลเป็นไป อย่างกว้างๆ จับจุดไม่ค่อยได้

- หลังจากจับประเด็นที่ชัดเจนได้แล้ว แต่ก็ยังเป็นประเด็นที่กว้าง เป็นเรื่องของจิตใจ ความเชื่อ เป็นนามธรรมทั้งหมด และมีรายละเอียดมาก การที่จะศึกษาให้เข้าใจได้ต้องใช้เวลามากกว่านี้ สิ่งที่ทำได้ จึงเป็นเพียงการสัมผัสพวกเขาอย่างผิวเผินเท่านั้น

5.1.3. การเขียนบท

- จากการหาข้อมูล ลงพื้นที่ ซึ่งไม่สามารถมีเวลาเข้าไปทำความรู้จัก ค่อนข้าง ทำความเข้าใจพวกเขาได้มากอย่างที่หวังไว้ การเขียนบทในระยะแรกจึงเป็นไปอย่างกว้างๆ หลายๆ สิ่งที่ต้องการให้มีในบท คือสิ่งที่รู้ว่าจริง แต่ไม่เคยเห็น เช่นเรื่องการประกอบพิธีกรรม ทำให้สับสนในบทอย่างไม่มีรายละเอียด กระทั่งได้เห็นจริงๆ ก็เมื่อถ่ายทำ ซึ่งทำให้มันเป็นเพียงแค่การ บันทึกเหตุการณ์ ทั้งๆ ที่ในรายละเอียดของสิ่งเหล่านั้น เต็มไปด้วยสิ่งที่น่าสนใจ น่าสนใจออกมามากมาย รวมทั้งเรื่องทั่วไปในชีวิตประจำวัน ซึ่งถ้าทำความเข้าใจพวกเขาได้มากกว่านี้ จะสามารถหาเหตุการณ์ ภาพ ที่จะบอกความหมาย ถึงประเด็นที่ต้องการนำเสนอได้อย่างชัดเจนและน่าสนใจ กว่าภาพที่เห็นทั่วไปซึ่งไม่สามารถสร้างอารมณ์ บอกความหมายได้เพียงพอ

5.1.4. การถ่ายทำ

- ระยะทางไกล และระยะเวลาานของการถ่ายทำแต่ละครั้ง จึงไม่สามารถมีทีมงานที่เป็นทีมงานประจำ ซึ่งทำให้เกิดความไม่สะดวกในการถ่ายทำ ในภาคที่ต้องอาศัยการกำกับหรือพูดคุยกับคนที่อยู่นักกล้อง และด้วยเหตุผลเดียวกัน จึงทำให้ต้องเตรียมความพร้อมในทุกๆ ด้านอย่างดีที่สุดก่อนการถ่ายทำในแต่ละครั้ง เพราะเมื่อเข้าไปในพื้นที่แล้ว - การกลับมาแก้ไขเป็นเรื่องยาก

- การถ่ายทำในตอนกลางคืน ไม่สะดวก สิ่งที่ทำให้แสงสว่างได้มีเพียง เทียน ตะเกียง และกองไฟเท่านั้น

- การถ่ายทำทั้งหมดเป็นการถ่ายทำนอกสถานที่ อาศัยสายลม แสงแดดตามธรรมชาติ แต่ฝนหลงฤดูมีมาทุกเดือน เป็นอุปสรรคต่อชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ทั้งออกไปทำไร่ทำงานไม่ได้ และบางคนก็ป่วย ซึ่งนั่นเท่ากับเป็นอุปสรรคต่อการถ่ายทำสารคดีชีวิตของชาวบ้านเช่นกัน

- เนื่องจากบุคคลที่ร่วมงานด้วยคือ ชาวบ้านธรรมดา ไม่ใช่ช่างแสดงที่มีหน้าที่แสดงอย่างการสร้างหนังบันเทิง การถ่ายทำจึงเป็นไปในลักษณะของการขอความช่วยเหลือ ไม่สะดวกก็ไม่มีอะไร การทำงานอยู่บนพื้นฐานของความเกรงใจ ควบคุมกำหนดการต่างๆ ได้ยาก

5.1.5. การตัดต่อ

- จากปัญหาต่างๆ ในการถ่ายทำ ทำให้ไม่ได้ภาพตามที่กำหนดได้แต่แรก จึงต้องแก้ไขในขั้นตอนการตัดต่อ เพื่อลำดับเรื่องราวให้ได้ตามที่ต้องการนำเสนอมากที่สุด

- ตัดต่องานในระยะกระชั้นกับวันส่งงาน ซึ่งเป็นผลเสียอย่างยิ่ง คือ ไม่มีโอกาสแก้ไขงาน ซึ่งจริงแล้วควรมีการตัดต่ออย่างหยาบ (ROUGH CUT) ก่อนที่จะตัดต่อจริง (FINAL CUT) ซึ่งจะทำให้เราได้รู้ว่างานของเรามีข้อผิดพลาดตรงไหนบ้าง เนื้องานที่สมบูรณ์และสื่อสารได้ตรงเป้าหมายมากขึ้น

5.2 ประเมินผลงาน

จากการกำกับภาพยนตร์สารคดี ชุมชนกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ชิ้นงานสำเร็จ ภาพยนตร์สารคดี ความยาว 23 นาที เป็นวิดีโอเทป ระบบเบต้า มีข้อควรปรับปรุงดังนี้

- ไม่รู้จักและเข้าใจในประเด็นและเนื้อหาที่ต้องการนำเสนออย่างลึกซึ้งเพียงพอ

- การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาเขียนบทภาพยนตร์สารคดี ไม่สามารถแสดงถึงประเด็นที่ต้องการนำเสนอได้อย่างชัดเจน
- ไม่สามารถควบคุมการทำงานได้ตามแผนการทำงานที่วางไว้ทั้งหมด
- ภาพที่นำมาใช้ ไม่มีอารมณ์และความหมายเพียงพอที่จะให้คนดูคล้อยตามได้อย่างที่ตั้งใจ
- การลำดับเรื่องราว ไม่ชัดเจน ว่าในแต่ละช่วงแต่ละตอนต้องการจะพูดถึงอะไร
- ภาพยนตร์มีความยาวมากเกินไป จังหวะในการตัดต่อ ความยาวข้อศกที่นำมาใช้สามารถกระชับได้กว่านี้เพื่อความน่าสนใจ และน่าติดตาม
- มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นในกระบวนการทำงานภาพยนตร์สารคดี

5.3 ข้อเสนอแนะ

สารคดีไม่ใช้การเพียงแค่การบอกข้อมูล แต่คือ การนำเสนอเรื่องราวจากข้อเท็จจริง ด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์ เพื่อส่งผลกระทบต่ออารมณ์ และความคิดของผู้ชม

สำหรับผู้ที่สนใจการกำกับภาพยนตร์สารคดี สิ่งแรกที่สำคัญคือ การมีความเข้าใจในสิ่งที่จะนำเสนออย่างแท้จริง มองเห็นประเด็นที่น่าสนใจที่ต้องการจะสื่อสารให้คนอื่นรับรู้ ด้วยมุมมองของตัวเอง การมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นและเนื้อหาที่ต้องการนำเสนออยู่ก่อนแล้ว จะทำให้สามารถศึกษา ค้นคว้าข้อมูล ได้ตรงประเด็นแต่แรกเริ่ม

เมื่อมีสิ่งที่เราต้องการนำเสนอแล้ว ก็ควรเตรียมความพร้อมทั้งด้านข้อมูล การถ่ายทำ การตัดต่อ ไม่มีขั้นตอนใดที่จะปล่อยให้มันผ่านไปอย่างละเลยได้เลยแม้แต่น้อย เพราะทุกกระบวนการ ทุกการตัดสินใจของเรา มันจะส่งผลถึงภาพยนตร์ของเรา ส่งผลถึงความชัดเจนในเนื้อหาที่เราต้องการจะบอกเล่า ฉะนั้น เราจึงควรทำงานด้วยร่างกายที่เข้มแข็ง สมองที่ปลอดโปร่ง และหัวใจที่มุ่งมั่น

บรรณานุกรม

บรรจง โกศลวัฒน์. ภาพยนตร์สารคดี. คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยหอ
ธรรมศาสตร์.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. ภูมิปัญญานิเวศวิทยา ชนพื้นเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: โครงการฟื้นฟู
ชีวิต และธรรมชาติ, 2539.

บ็อบบอ. ชีวิตป่า ปกาเกอญอ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี, 2540.

คร.เอกวิทย์ ณ ถลาง. ผู้ดูแลภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี, 2538.

เกียรติชัย (คิด) สุวรรณศรี ,บรรจงโกศลวัฒน์. เอกสารการสอนชุดวิชาการสร้างสรรค์ และการผลิต
ภาพยนตร์เบื้องต้น. 2 เล่ม . สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ปิยกุล เลาวัฒนศิริ. เอกสารการสอนชุดวิชาการสร้างสรรค์ และการผลิตภาพยนตร์เบื้องต้น. 2 เล่ม.
สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พรสิทธิ์ พัฒนานุรักษ์. เอกสารการสอนชุดวิชาการผลิตภาพยนตร์ขั้นสูง. 2 เล่ม. สาขาวิชานิเทศ
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ภาคผนวก ก
สภาพทั่วไปของหมู่บ้านสะเนทอง

ลักษณะบ้านของชาวกะเหรี่ยง เป็นเรือนเครื่องผูก สร้างจากไม้ไผ่

ตอนกลางคืนมีเพียงตะเกียงให้แสงสว่าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัดสะเนพ่อง

เจดีย์หลังวัดสะเนพ่อง, ชาวบ้านช่วยกันก่อเมื่อช่วงเข้าพรรษาปี 2541

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ไร่ข้าว ปลุกแซมด้วยดอกไม้ที่ใช้ในพิธีกรรม

ปลุกแต่งในไร่ข้าว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สะพานไม้ไผ่ยกสูง ใช้ข้ามห้วยในหน้าน้ำ

เด็กสาวใต้ชุกกะเหรี่ยงที่ขามวีรยุทธ

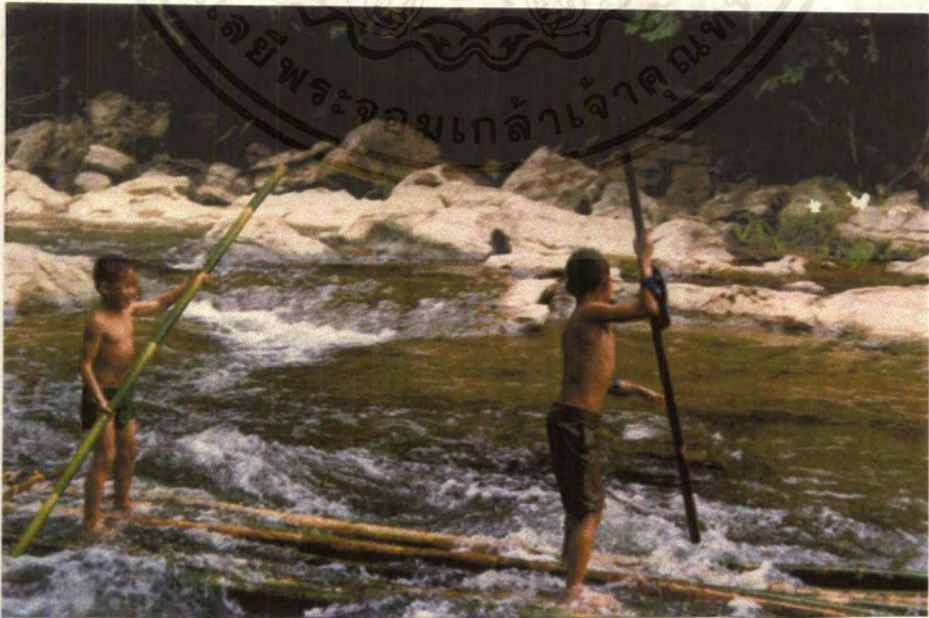
ด้านหลังเด็กๆ คือเรือแพ เพื่อได้อาหารดองน้ำบูซาแม่คงคา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ด้านหลังคือสะพานไม้ไผ่ยกสูง แต่หน้าแล้งสามารถเดินข้ามห้วยได้สบายๆ

ล่องแพไม้ไผ่ เป็นวิธีนำไม้มาใช้ประโยชน์ได้อย่างสนุกสนาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก ข
ตัวอย่างเอกสารการถ่ายทำ

PRODUCTION PLANNER

MONTH :	มกราคม 42	16	
1	งานบุญข้าวใหม่	17	
2		18	
3	เดินกับสะพานทอง	19	พบอาจารย์ที่ปรึกษา
4	SHOOT : เล่านิทาน	20	*
5	: ปี่ม้อ	21	* ↓ ไปสะพานทอง
6	* กลับกรุงเทพฯ	22	SHOOT : ศัลยา, วรรณพ, สว่างปฐมใหม่
7	* ไรด์ FOOTAGE	23	MORN. : ปี่ม้อ, อ.เงง DAY. : น่องแม่เต่าป่า เก็บผัก NIGHT. : แม่บ้านทาน
8		24	MORN. : แม่ ผักข้าว, นู ข้าว, ทากข้าว, ทำข้าว DAY : CONFLICT, สันถวนท์
9	พบอาจารย์ที่ปรึกษา	25	
10		26	
11	PRESENT III	27	*
12		28	*
13	*	29	
14	*	30	↓ ไปเกาะสระเต็ง
15		31	จัดเพลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารลิขสิทธิ์สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ผู้ริเริ่มงานนี้ให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

BREAKDOWN SHEET				DAY	NIGHT
TITLE : กระหน่ำชิงในป่าทุ่งอินทนนท์สวรรค์				EXT.	SHEET
LOCATION : ในป่า				INT.	
SCENE	SHOT	PAGE	DESCRIPTION		
5B	26, 27		แม่กับพ่อ เดินเข้าป่า		
7B	31		แม่กับพ่อ ฆ่าขโมยเก็บผัก		
MAIN CAST		EXTRAS	ATMOSPHERE	STUNTS	
แม่ พ่อ			ชาวบ้านอื่นๆ ในป่า		
			REMARK		
			SHOT 31 - ปรกอบเพลง ช่างระวี		
PROP'S			SPECIAL EQUIPMENT		
			SPECIAL EFFECT		
ASSISTANT DIRECTER					

Art on Film Club. Comm' Art ; KMITL. Tel., Fax. 326-8502

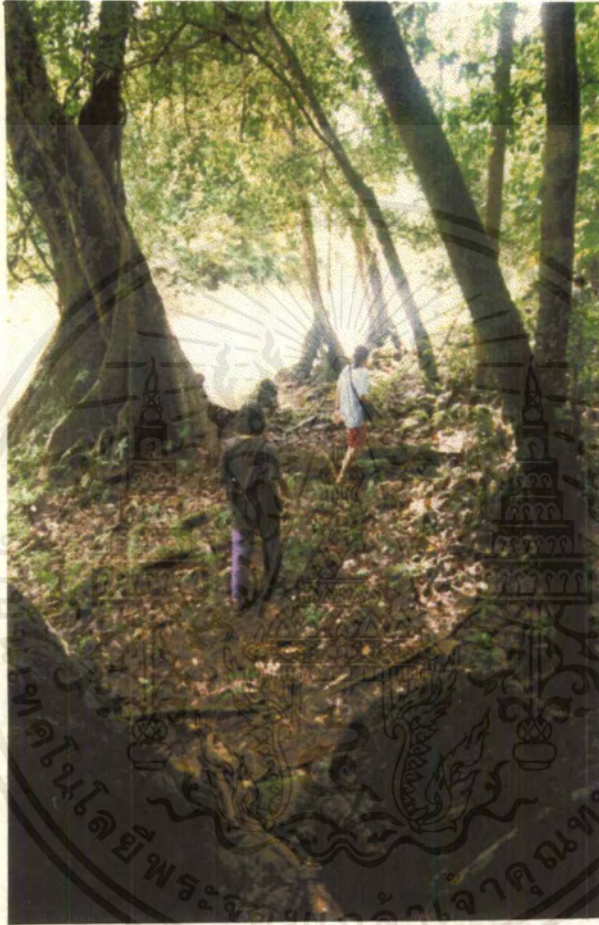
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก ก
ภาพเบื้องหลังการทำงาน

บ้านพัก มุลินธิคุ้มครองสัตว์ป่า และพรรณพืชแห่งประเทศไทย

เดินทางข้ามเขาเล็กๆ ข้ามลำห้วย ผ่านน้ำตก เพื่อไปถ่ายทำที่ไร่ข้าว

อัดเพลงโดย เครื่องดนตรี “แมน โคลิน” และเสียงร้องของหนุ่มสาว หมู่บ้านเกาะตะเคิง

ภาคผนวก ง
ภาพตัวอย่างชิ้นงานสำเร็จ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้